

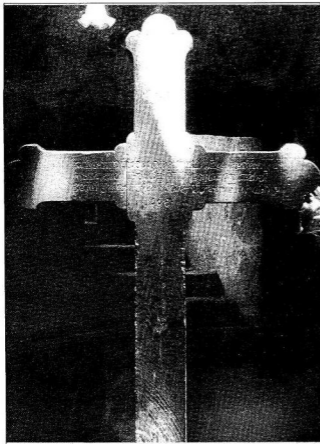
BAJAI HONPOLGÁR

Független Város- és Környezetvédelő lap.

1994. november

V. évfolyam 11. (58.) szám

Ára: 30 Ft



"AZ ISTEN DÜTSÓSÉGIRE JÉZUS SZERETELÉRT HOZTA EZEN KÖRÖSZTŐT
MAGYARORSZÁGBÓL BAJAI LAKOS MÉRŐ JÓZSEF 60 ÉVES ZARÁNDOK.
1865"

(A fényképfelvételt 1938-ban ajándékozta Pilismaróti Bonóky Gyula a bajai mészernak.)

EGY MÚLT SZÁZADBAN ÉLT BAJAI TAKÁCS- MESTER GYALOGOS ZARÁNDOKLATA A SZENTFÖLDRE

Immár tíz éve annak, hogy Rapcsányi László: Jeruzsálem című könyve' egyik fejezetében olvastam az alábbiakat: „Ferencsek tulajdona az a burlang is, amelyben a Mester és tanítványai meghízódtak. A régi leírásokban emlegetett bajai lakos, „Mérő József hatvan éves zarándok” feliratú keresztet a föld alatti templomban sajnos nem láttuk. Nagy kár, mert gyermekkoromban sokszor hallottam, hogy egy városunkbeli férfit, vállalán súlyos fakeserzettel, gyalogosan indult a Szentföldre, és hat évi botorkálás után 1868-ban ért fel Jeruzsálembe.”

Az idézett szöveg megismerése óta, kíváncsi figyelemmel próbáltam a valószínűségnek mindenben megfelelően feltárni ezt a történetet. Találtam hozzá hiteles forrásoknak tekinthető leírásokat, levélmásolatokat, diversát, és azonosságokat igazoló anyakönyvi adatokat. Ezen dokumentumok segítségével kiigérszálhattem — ha nem is teljesen —, azt a legendának is beillő, de kétséget kizáróan igaz történetet, hogy Mérő József bajai takácsmester zarándokként fölkereste a Szentföldet és Jeruzsálemet.

A szekszárdi r.k. Belvárosi Plébánia megkeresztelték anyakönyvének bejegyzése” szerint Mer János és Nyuli Erzsébet fia, József, 1809. február 28-án született Szekszárdon. A keresztelést Sziluka György apátplébános végezte, a kereszt szülők Frei Vince és Rod Teréz voltak. Ezzel a bejegyzéssel azonosítható Mérő József személye.

Később a vezetéknevét magyarosabbá formáló ifjú, elcsajátította a takácsmester-

séget. 1838-ban a történelmi Magyarország területén lévő Bánság központjában, Nagybecskerekén telepedett le családjával, majd 1843-ban Bajára költözött. Bozits Máriaival kötött házasságból a szülőknek öt közvetlen leszármazottja született.

Az életerős, hitbuzgó, jámbor élettel és szerényen jötekménykötő kézműves a bajai tákács ósh tagjának élte békés életét, amíg súlyos bajok és megpróbáltatások nem érték. Nem egészen egy év alatti három kisebb gyermekét veszítette el, majd meghalt felesége is.⁷

A megrendítően gyászos események gyötörő fájdalmat okoztak, lelkiileg és fizikailag is megrendítették, lesújtották. A színtelentől kesergő, özvegy atya bánkódása közepette a bizakodás halvány reményét jelentette lassan kialakult azon szándéka, hogy élve maradjon gyermekeit olyan nevelésben részesítve, hogy lányából apica, fiából pép legyen. Az erre való nevelését azonban nem sikerült, mert azok szembehelyezkedtek apjuk akaratával. Lányából nem lett szerzetes, férjhez ment. Fia pedig a papnevelő intézet helyett, atyja tudta és beleegyezése nélkül jogot tanult és a fiskális foglalkozást választotta. A nagy csapások gyűlölméit elcsenvedő apa nem tudta lenyelni az újabb keserűségeket. Hosszú tépelődés után a magánosság való emberben megérlelődött egy olyan gondolat, hogy elhunyt gyermekei és hitvese lelki üdvösségéért, leánya és fia engedelmességét véteknél tartó cselekedeteiért, bocsánatkért esedekelve, hitbuzgalomból gyalog elindul a Szentföldre.

Bajai háznak kertjéből 1866 tavaszán kivágta a diófát és abból egy olyan keresztet ácsolt, amelyhez hasonlóan Jézus keresztalját szenvedett. Istene vetett bizalommal, ezzel a kereszttel a vállán, és egy nyakába akasztott tarisznyával indult egésztestő zarándokútjára, a távoli szent helyre. Akárcsak Cirenei Simon, az a cirenei férfi, akit a római katolánk arra kényszerítettek Jézus keresztjűjén, hogy vigye a keresztet. A bajai keresztvívő belső kényszerből indult. Kínzó testi és lelki fájdalmait némán szenvedve viselte a Balkán-félszigeten keresztül (Szerbián, Bulgárián, Törökországban), majd a kis-ázsiai tengerparton át vezetett vándorútja. A hatvanéves zarándokot — aki vállán cipelte keresztjét —, viszontagságos, hosszú gyalogos utazása során jóakarató érzellemmel fogadták, megszállták. Szállást adtak számára, étellel, itallal is ellátták és felvilágosítást adtak útirányára. Nemcsak a keresztények, hanem a mohamedánok is.

A Szentföldön a bajai mesterember bejárta a szent helyeket, Végezetül keresztet — súlyos lelki és testi terhet — a Szent Városban élő ferenceseknek aján-

dékozta, akiknek tulajdonában van a Getszemáni kert¹⁰ mellett, az Olajfák hegye lábánál a Getszemáni Barlang¹¹, amelyet az Elfratitási Barlangjának neveznek. A jeruzsálemi barlangi templom egyik pillérére erősítették a keresztet, rajta rossz fogalmazással, ezzel az egyszerű felirattal: „AZ ISTEN DITSŐSÉGIRE, JÉZUS SZERETEIEÉRT HOZTA EZEN KÖRÖSZTŐT MAGYARORSZÁGBÓL BAJAI LARÓK, MÉRŐ JÓZSEF 60 ÉVES ZARÁNDOK, 1868.”

Az egyik leírás szerint 1869-ben indult vissza, de nem ért Bajára, az ott megleteie közben meghalt. Vagy a bajón, vagy a hajótól után a Balkánban, amikor saját lábán sietősen halad hazafelé.

Batári Gábor Zsolt leírta, hogy szepapja történetét nagyapjától hallotta, aki lejegyezte, hogy a keresztet átadta az ottani ferenceseknek, ezzel küldetését teljesítette. „Ezután testi-lelki kínjaitól megszabadulva tért vissza Magyarországra. Itthon gyermekeivel megbékélt. Leányából boldog családnya, fiából híres ügyvéd, ismert közéleti személyiség lett, aki a század végén barátjával, Jókai Mór-nal együtt sokat tett a főváros, elsősorban a budai hegyvidék fejlesztése érdekében.” Vajon mi az igazság? Visszatért hazájába, vagy bajai otthonába övéhez, vagy útközben meghalt? Ki tudja...

Mirabile dictu! milyen volt a szekszárdi születésű, múlt században élő bajai tákácsmester életútja, sorsának megbékélése érdekében tett gyalogos zarándoklásának meghatározó története. Tanújele annak, hogy a hitbe vetett bizalommal elviselhetők a nehéz megpróbáltatások, a testi és lelki szenvedések.

Bánáti Tibor

Jegyzetek:

1. Rapcsányi László: Jeruzsálem. Gondolat Kiadó, Bp. 1984. 48–49. lap.
2. a.) Magyar zarándok keresztje a getszemáni barlangban. Hitélet XVI. évf. 3. sz. 3. lap. Novi Sad, 1978. március.
- 3.) Batári Gábor Zsolt: Egy magyar keresztvívő a Szentföldön. Kármel IV. évf. 3. sz. 13–16. lap. Bp. 1992. március (Kiadja a Magyar Sárián Kármelita Rendtartomány)
3. a.) Dr. Heigl László fővárosi történetész 1937. június 26-án keltezett levelének másolata a bajai polgármesteri hivatalhoz, amelyben adatokat kér Méré Józsefről.
- b.) A bajai polgármesteri hivatal 1937. június 29. dátumú átiratának másolata, amit a bajai Belvárosi Plébánia Hivatalához írt — mellékelve Heigl levelének másolatát is —, amelyben a zarándoklat körülményeiről kér tájékoztatást.

4. G[onczi] K[álmán] bajai apát, plébános 1937. augusztus 31-én írt (diversus-különléle) kézírásos feljegyzésének másolata arról, hogy Méré József halotti anyakönyvi kivonatát és Borsay Jenő jelentését a városnak megküldte. Az utóbbi dokumentumok nem találhatók, sem Méré halálának anyakönyvi bejegyzése 1887-ig. Van a bajai Belvárosi Plébánia Hivatalban anyakönyvi bejegyzés egy bajai születésű, 74 éves Méré Józsefről, aki 1874. június 1-én hunyt el, de felesége Király Éva volt, így csak rokona lehetett.

5. A jeruzsálemi zarándok születési adatait Farkas Béla szekszárdi plébános — aki maga is járt a Szentföldön és ott emlegette Méré Józsefet — szorgalmazta. Méré néven keresztelési adatokat nem talált, csak az 1809-ben született Mer József és egy 1813-as születésű Méré József. Keresztcsíleik azonosok mindkettőjüké, testvérek, vagy unokatestvérek lehetnek.

6. Nagybecskerek város mai neve Zrenjanin.

7. A bajai Türr István Múzeumban a tákács ósh iratai között található egy bejegyzés arról, hogy Méré József céltag 1852. szeptember 26-án mennyi pénzt adományozott önként a bajai ispotály (kórház) részére.

8. A bajai Belvárosi Plébánia Hivatal halotti anyakönyveiben két kiskorú gyermeknek halála bejegyzett. István meghalt 1856. április 12-én, József 1856. augusztus 13-án. A harmadik gyermek elhalálozásáról adatot nem találtam. Valószínűleg más helységben hunyt el.

9. Felesége 1864. szeptember 9-én halt meg Baján, 62 éves korában tuberkolózisban. Szeptember 11-én temették el.

10. A getszemáni kert a jeruzsálemi Olajfák-hegynék délnyugati lábánál lévő kert. A rajta működő olajprésről kaphatta nevét. (Getszemáni jelentése: olajprés.) Az evangéliumok szerint Jézus gyakran felkereste tanítványival. Itt történt a vérizzadás, amely hatalmába kerítette Jézust, amikor elfogta a halálfelelem, mielőtt Judás árulása előtt foglyul ejtették.

11. A getszemáni barlang is az Olajfák hegyének tövében van. Az Üdvözítő a hagyomány szerint többször felkereste. Ez nyújtott számára éjszakai szállást, itt imádkozott, tanított, ott fogták el nagycsüörtök éjjelén. A barlangot szentté nyilvánították.

12. Mirabile dictu jelentése: még lemondani is csodálatos.

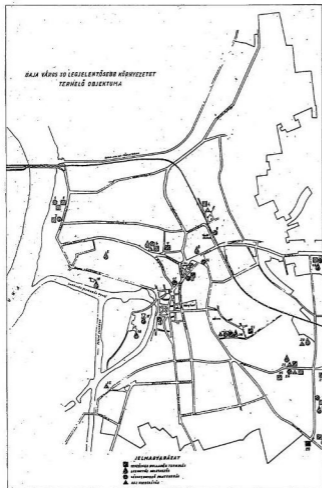
Indul a hulladék-papír szelektív gyűjtése Baján

Baja város képviselőtestülete 1994. szeptember 26-4 ülésén döntött a hulladékpapír szelektív gyűjtésének kísérleti jellegű bevezetéséről 1995. I. félévére vonatkozóan. A kísérletet a három legnagyobb lélekszámú kerületben — Belváros, Józsefváros, Szentjános — kerül megvalósításra. A testületi határozatnak megfelelően Éber András polgármester aláírta a vállalkozási szerződést az ALTA NOVA Kft — Hajós ügyvezető igazgatójával. A vállalkozó képviselője bejelentette, hogy a gyűjtődényzet telepítését, illetve a gyűjtést még 1994-ben megkezdés és az évben térifásmentesen végzi, az 1995. I. félévi gyűjtés költségeit (12,5 Ft/fő/félév) az önkormányzat fizeti.

Néhány gondolat a kezdeményezés környezetvédelmi jelentőségéről. A papír nagyon sok fa élete árán születik. A papírgyártás technológiája rendkívül sok szennyeződdést okoz. Amíg az élő fából farost, a farostból tiszta cellulóz lesz, rengeteg energia, víz és vegyszer használdódik el és rengeteg szennyező anyag kerül az élővízbe és a levegőbe. Egy kilo papír előállításához 440 liter friss víz szükséges, melyből a folyamat révén zavaros, rendkívül nehezen tisztítható szennyvíz keletkezik. A papírgyártás céljából telepített puhafatermők monokultúrája tájromboló és környezetkárosító hatású. A gyorsan növekvő nyárultervények iparszerű erdőgazdálkodást eredményeznek, mely mint minden ipari tevékenység súlyosan károsítja a természetes környezetet. Ezzel szemben a hulladékpapírból készült csomagolóanyag előállításához nem kell fá ültetni, kivágni, feldolgozni és szállítani.

A fenti általános környezetvédelmi szempontokon túl a papír szelektív gyűjtése számos konkrét előnnyel jár városunkban. A szeméthez bekerülő papírhulladék növekvő mennyisége lazítja az elszállításra kerülő hulladékok, vagyis a térfogatát növeli. Ez a szállítási és a lerakási költségeket folyamatosan növeli a szemételepi tömörítés hatékonyságát rontja.

A szelektív hulladékgyűjtés egy közösségben történő megvalósíthatósága az európaiság, a kultúráltság egyik fokmérője. Azok az állampolgárok akik hajlandóak közreműködni a papírhulladék szelektív gyűjtésének megvalósításában, tevékenységükkel jelzik a zobb, tisztább környezet iránti igényüket és tenniakarásukat.



A bajai Városvédő Egyesület kérésére az Alsódunavölgyi Környezetvédelmi Felügyelőség bejelölte Baja város térképére a közigazgatási területen előforduló környezeti terheléseket. A különböző mért adatok nem haladják meg a kritikus szintet. Az állampolgárok tájékoztatására tesszük közzé két lapban a körzetek jellemző terheléseit.

Kérjük a lakosokat, ha valamilyen, a környezetet károsító

egyéb hatásról, szennyezésről tudnak, a térképre berajzolni szíveskedjenek a szennyezési fajta megjelölésével, és küldjék meg a Városvédő Egyesület elnökének. (6500 Baja, Deszkás u. 21/b.) Azokat eljuttatjuk oda, ahol megszüntetésükért szakszerűen tenni tudnak.

dr. Szentjóni Szabó Tibor
Városvédő Egyesület elnöke

Segítő közreműködésükért köszönet.

Petry József
környezetvédelmi főtanácsos

SEGÍTSÉN ÖN IS!

– védje a környezetet:

hulladékpapír alkalmazásával 70% energiát és 90% vizet lehet megtakarítani!

– az újrahassznosításban:

a háztartási hulladékban nagy mennyiségű újrahassznosítható hulladékpapír található.

A PABOX (a kis gyűjtő) lehetővé

teszi a hulladékpapír elhelyezését a függőleges nyíláson keresztül. Vízszintes papírelhelyezésnél a legjobban a helykihasználás.

... DE HOGYAN?

– Ne dobja a hulladékpapírt a szemétkosárba! Ott — mint nyersanyag — rossz helyen lenne.

– Válogassa szét a tiszta hulladékpapírt már a háztartásban és tegye a lakóhelyéhez közel lévő gyűjtőbe.

– Amikor mindennapos úja az edény mellett vezet el, tegye a papírt a gyűjtőbe. Így praktikus!

– Csak egy kis gondosságot kérünk: figyeljünk a gyűjtőedény jó térkihasználására: ne okozzunk nagy többletmetéltést a környezetnek.

A PAMAX nagy gyűjtője (a vízszintes bedobónyíláson át) nagy terjedelmű csomagolóanyag — a kartondoboz kivételével — helyezhető el, csak előtte a jobb kihasználása végett szét kell tégní. Gyűjtőrendszer — Recycling szakemberek alkotta team által kifejlesztett rendszer. Az edényzetet Ausztriában nagyterítékű horganyzott és festett lemezből gyártják.

EMLÉKEK

Schösten Ármín Árpád

1882. január 29-én született Szentistvánon, ami ekkor még önálló település volt.

Szülei polgármesterek voltak, apja Schöstein Vilmos gazdálkodó és kereskedő, 6 gyermeke volt, 4 fiú és 2 leány. Nem voltak dúsgazdag emberek, ilyen nagy család esetében nem is lehettek. Apám ötödikén született. A 4 polgári elvégzése után megszületett hazulról.

Fél Európa rendőrsége kereste hiába, nem találták. Tengerész hadnagyként 21 évesen került haza. Tanulmányait úgy finanszírozta, hogy fél éjszákdon és vasárnapokon át homborokban, malmbanok szolgált, és egyéb munkát végzett.

Amit leírok, minden az 6 szájából hangzott el még az én gyermekkoromban, 51 évvel ezelőtt.

Ő mesélte, hogy 6-7 év távollét után az első ebéd befűzése után cigarettára gyűjtött, amikor egy nagy pofont kapott az édesapjától. Kérdően nézett fel, édesapja pedig megmagyarázta neki: fiam, elfelejtettél engedélyt kérni, hogy a terítékek lefedése előtt rágjújthass, ez nálunk nem bevett szokás. Különböz az a pofon legyen a nagykorúvá avatásod.

A tengerészeti akadémiát Polóban végezte. Röviddel ezután, 1903-ban hajóra szállt, és 1920-ig járta a világot. Kilenc élő nyelvet beszélt. 1920-ban jött haza, és nősült meg először.

Része volt a matrózlázadásban, olyan esetet is átélte, amikor egy viharban a fedélzeten szállított vadállatok kiszabadultak a ketrecből, és le kellett löni őket.

Volt fedélzeti tiszt, géptiszt, kapitány-helyettes, kapitány. Szolgált a Volturmón, az Árpádon, a Turulon, a Csárdán és a legemlékezetesebb a Carpatia, amely kapcsolatos volt a Titanic tragédiájával.

Először talán a Volturmó égséét időzem fel, majd a Carpatiairól szövegek úgy, ahogy apámtól hallottam. Ez a hatalmas

őceánjáró kigyulladt, leégett, elsüllyedt. Nem tudok a pontos idejét, talán a levéltári kutatások eredményre vezetnének, de nincs, aki kutasson. Néhányan maradtak belülük. Az apám sok napos éhezés után, egy tiszó jégátlában menekült, s így találták rá.

Utána Argentínába kellett utaznia bírósági tárgyalásra ez ügyben.

A Carpatia 2 magyar tiszt szolgált. Dr. Lengyel Árpád orvos, és az apám rádióosztályt. „Marconistáknak” hívták őket. Dr. Lengyel Árpád leánya élt, a közelmúltban írt az apjáról az Új Élet c. újságban.

Az apám fogta a Titanic SOS jeleit, s azonnal a hajó segítségére indult. A látvány borzalmas volt. A Titanic félig megdőlt, az emberek a jéges vízben. A Carpatia az összes mentőcsónakjával mentett. Az emberek harcoltak az életéért, a mentőcsónakok tüzfűzők voltak. Sok esetben evezőkkel tartották távol a menekülőket, mert veszélyeztették azokat, akiknek már sikerült a mentőcsónakba jutniuk. Nem tudok pontos számot adni a menekültekről, vagy az elveszettekről. Ah hallottam, hogy a Titanic parancsnoka a tragédia végén agyonlétte magát. A Carpatia legénysége még sokáig a helyszínen maradt, az esetleges túlélők után kutatott.

Nem feleltem az, hogy azokat az okokat keressem, melyek a Titanic tragédiáját okozták, nem is tettem. Az én tisztem az apámnak, Baja város szőlőnének bemutatása.

Az SOS Titanic című könyv Dékány András műve. (Megjelent 1979-ben, a Móra Ferenc Kiadó Delfin könyvek sorozatában.) A könyvkiadó szerint a hajózás legnépszerűbb írója: Dékány András.

Nem tudom az író milyen forrásokból merít, az sem tudom, honnan tudja, hogy az SOS jeleket Harold Cottom vette. En úgy hallottam apámtól, hogy ő maga vette a segélyjeleket. Több ízben is meghívták tanácsadónak a Titanicról készülő filmhez. Végül pedig tisztáznai szeretném: apám nem szolgált a Titanicon. Ha valamilyen írásban ílyt állít valaki, az nem felel meg a valóságnak.

1920-ban hazajött, megnősült. Próhátkozott több mindennel. Volt kereske-

dő, volt a Salamon Gépgyár részvényese Baján. Ez csak jóindulattal volt gyárnak nevezhető. Semmihez sem volt szerencséje. Volt kishajózási vállalkozó is a Vörös híd — Mörizs-sziget között, de ez csak nyáron ment. Ez is csödbe jutott. 1925-ben meghalt az édesapján, én 4 éves voltam. 1926-ban apám újra megdőlt.

Állást nem kapott Baján. Esetenként újra hajóra szállt, de 10-14 hónapra visszajött a családjához. Nehezen tudta eltartani családját, olyanok voltak a viszonyok.

A zsidótörvények következtében állást nem kapott, így hát tengett-tengett. Engem is próbált tengerésznek nevelni, de a diszkrimináció ezt nem engedte.

Végül 1943 elején egy lakotnya építésénél egy budapesti vállalkozó alkalmatosság anyagbeszerzőnek. Az építésnél zsidó munkaszolgálatosok dolgoztak mint segéd munkások. Amikor már az épület egy része be volt fejezt, több kocsi szalmát hoztak az ideiglenes körletbe a dolgozóknak. Egy ilyen szalmakocsi tetőteréről akartak leadni egy tragacsot, olyan ügyetlenül, hogy az apám 61 évesen félretolta a fiatalokat, és ő akarta a tragacsot lenvenni. Még mielőtt megfogta volna, a kocsi tetőjén hirtelen elengedték, s az a mellére esett. Belső vérzéseivel a Sító utcában lévő agok háza körházba szállították, s ott halt meg.

Közben engem a társaimmal együtt Újszedenc behajóztak, irány Szerbia. Ekkor láttam utódjára 5 tagú családot. Müközben a bori részvényeim dolgoztam mint sárka csillagos, sárka karszalagos munkaszolgálatos, anyám, hügom és egy kis árvalány, akit neveltünk Baján volt.

Őket 1944 Pünkösdi másnapján vagonba rakták, irány Auswitz és vége... En 1944 októberében Baján áthajta megöszkötem.

1931-34 között a bajai polgári főiskolába jártam. A rajztanórom Balogh Károly volt. Volt neki egy fia, Balogh Taszi. Ő is szeretett volna tengerész lenni. Az apám próbált neki segíteni. Az eredményt nem tudom. Azt tudom, hogy Balogh Taszi fiatalon honvéddé vált. Ő sokat tudna mesélni az apámról.

Ki volt Palotai Irén?

A Honpolgár augusztusi számának érdekes cikke szerint 1912 és 1917 között a Bajai Állatvédő Egyesület elnöke. Mai névhasználati szokásaink alapján egy ifjúként pattant százfazsretre gondolánk, jólehet Palotai Ireneusz János a cisztergimnázium közönségeiben álló természetrajz-földrajz szakos tanára volt.

A szerzesetek felszentelésükor, mintegy lelki újjászülésük szimbólumaként új keresztnévet is kaptak, ilyen módon került Palotai lelki rokonságba a Krisztus után mintegy 150 évvel később élt és működött Szent Ireneusz görög egyházatyáival.

Hogy miért használta így, ilyen megnevezéssel a nevet Palotai? Talán, mert kedves, szerény, jókedélyű természettel áldotta meg az Eg és az Ireneusz nagyképméret vélté. Megjegyzendő: a zirci cikszívésében hívták magukat „tanár úrnak”, mint „tisztelendő úrnak”.

Indíték lehetett a századelőn oly divatos magyarítás. Tolnai Világtörténelme például szemerebbség nélkül ír Zumalacaregui Tundás baszk felkelőről, Melbourne Vilmos angol államfőúról sőt báró Haynau Gyula utábornagról — aki semmiképpen sem érdemelte ki ezt a megtiszteltetést.

Palotai az 1905/1906-os tanévben Babits Mihállyal együtt kezdte próbafeladat pályafutását a bajai ciszter gimnáziumban. Babits nagyszüleimnél, a Petőfi és Szarvas Gilber utca sarján álló Szuper házban lakott — mint házifő, pótygerek, állandó tagja a szalonban nap mint nap összejövő értelmiségi társaságnak. Eljárt ide Werner Adolf a későbbi zirci főpap, Molnár Samu Pál a kánonjog doktora, dr. Dombi Márk magyar latin-filozófia szakos, katolikus költő, szerző, Kollár Ágoston, a nagyműveltségű nyomdász és könyvkereskedő, (negye híri halászléművész) dr. Bernhardt János tisztifőorvos és sokan hölgyek is, akik köztelen, deris, kultúrát összejeveleket szerettek. Perze részt vett az „örgek” beszélgetésében Palotai is, bizonyára néha elvonultak Babits szobájába megnézni az újonnan érkezett könyveket, barátok lettek, már annymyre ez Babits zárkózott természetét illetően lehetséges volt.

Palotai két hetet vendégeskedett

Szekszárdon Babitskínál és bizonyára Babits is viszonzta a látogatásokat a zirci Rendházban. A Tímár Virgil fia című bajai ítéletű regényében oly szemléletesen írta le a szerzesetek otthonát, hogy azt alaposan meg kellett figyelnem.

„A szerzesetek celláira itt csak az imaszólym emlékeztetett, polcán a brevirióm mellett kis vázában egyszerű virágok hervadoztak.” A berendezés régimódi úrszobáé, nagy plüss kusszések, kissé kopott jellegű frásztal, sok könyv, az ablak a belső udvarra nyílik, ahol hatalmas ősi fák adják a hős árnyékot a tikkasztó alföldi nyárban.”

Válószerűleg Palotai a modellje a Tímár Virgil fia egyik alakjának: „a kis Bogár Szaniszló” aki „a legfiatalabb, még lelkes pedagógus, most is valami iskolai incidenst tárgyal” a refektóriumban.

Beszélték, hogy Palotai gyengéje volt a gyenge nem. Külömben több zircirol is járt ilyenféle szóbeszéd. Ezen — a bővérű, léleszerűt Bácskában — könnyen túltette magát a pletyka.

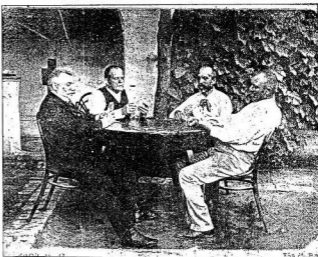
A nőnek is tetszettek a „fehérpapok”. Állítólag mérce alá állították a noviciust, mint a katonát a sorozáson és rükképt eltanácsoltak a felvételre jelentkezőket. Rég volt — talán igaz se volt.

De hogy milyen tiszta szívű, őszinte és okos jóbarát volt Palotai Irén, arra álljon itt Béli Györgynek (Babits Mihály tanulóveje) Babitsról adott jellemzése: „Babits az iskolában? nagy tudós.

nagy intelligenciájú ember volt s tán éppen ez volt az oka, hogy nem tanárnak való volt. Nem tudott leereszkedni a gyermekiekkhez, s egyáltalán nem tudott figyelmet tartani. Őrai tanítványainak fogymelzésére irányuló törekvésével tellettek el. Sajnos ez soha sem sikerült neki. Őrai által rendetlenkedő lármás tanítványait hangos szávaival igyekezett tüllititálni s ezért mindig kiűzöndva, ki-merülve lépett ki az osztályból. A figyelem hiányának tulajdonítható, hogy kevés eredményt tudott felmutatni. Tanítványai szerették, nem gyengéjeje miatt, hanem azért, mert valójában jó ember volt.”

Hadd mondjam még el azt a kis történetet, ami (ha igaz, ha se) vele esett meg. A századelőn Baján petróleummal világítottak, levőban mosakodtak és hűzöz csengővel csengettek. A serdületlenebb ifjúság szívbéli öröme, mert mire a csengő hangjára a kiscseléd a konyhatól a verandáig kipapacsolt, ahol egy teremtet lélek, a suhanc egy óreg akác gyökere mögött leste vigyorogva, mint tekingett végig az utcán a rászedett leányzó.

Aligha van már hűzöz csengő a városban: egy falbamélyesztett réz félgömböt s egy abba belesimuló rézgömböt kell elképzelni. A rézgömb rugók és vékony fémpálcák meglehetősen bonyolult szerkezetével egy kicsi harangot hozott működésbe olyan hangerővel, ami pincétől a padlásig betöltötte az egész házat.



Balra elő a sötétruhás úr dr. Bernhardt János tisztifőorvos, mellette a varszabolgólai a századelőn dr. Molnár Samu cisztercita paptanár - jó kártyás és rossz vadász - majd Kollár Ágoston, nyomdász, könyvkereskedő és hírlapkiadó, európeér, a halászlé készítésének mestere, elől nagypapám nagyköi Kovács-Szuper Mihály magyar királyi haszárászados, műkedvelő kerész, a házigazda. A ház árnyas belső sarkában „verik a blattot”. Fényképezte 1904-ben Kollár Pista. Elcsesz az I. világháborúban.

No visszatérve Palotaira, egy szép tavaszi délelőtt — amikor annak illendő ideje volt — látogatóba, azaz vizibe indult. A fák már lombosodtak, a földmentől ágyásokban kidugták kék fejüket a növények, a kertekből a frissen ázott föld illata áradt. Még vidáman Palotai és látni, hogy egy fiúcska igencsak ágaskodik. Sőtétek matrözruháis, vízes kefével lesimított hajjal, rendezen gondozott kiskönyök.

Ágaskodik, de csak nem éri el a fránya házösscsengőt.

Odalép Palotai és jó nagyot ránt a részgombon, belecsendül az Alvég.

— E' már igen! — Így a kiskönyök — de most aztán szakljunk ám, tisztelendő bácsi!

Ha igaz, ha so, a történet illik Palotai Irenusz Jánosra, a lelkes pedagógra.

Kállay Lea

Nagyszülők emlékeznek történelmi sorsfordulókról

Nagyanyám sokat mesélt a gyerekkoráról. Kíváncsi volt engem. Elhatároztam, hogy kifaggatom.

— Kérlek, Mami mesélj a tanyákról!
— Tudod, kicsim, kései gyerekként születtem. Testvéreim sokat ugráltattak, ők már nagyok voltak, de igazán szeretek. Kis utánfutónak neveztek.

— A Tánták a nővéreid?

— Tudod, a Hanna és a Liz. Mit is meséljek a tanyáról, rengeteg élmény kergetőzik gondolataimban. Nagyon szerettem ott élni. Még néha ma is álmodok róla. Hallom a béreses tréfálkozásait. Szüleim gazdálkodók voltak, becsületes egyszerű emberek. Sokat dolgoztak.

— Hogyan teltek a mindennapok?

— Rengeteg munkát adott a nagy gazdaság. Sok állatunk volt, nagy földek. Béreseket csak a nagy ősz és tavaszi munkákra fogadtunk. Ma már tudom, hogy nem volt mindig olyan könnyű, mint én azt gyerek fejjel gondoltam.

— Dolgozotok kellett nektek gyerekeknek is?

— Nővéreimet és bátyjaim befogták a munkákba, de engem drága apám mindenfélét óvott. Édesanyám mellett ténykedtem a konyhában. Ott is volt bőven tejszíval. Még a kenyeret is mi magunk sütöttük.

— Aha, szóval ezért szeretjük úgy a főzdetit! Meddig tartott ez a családi idill?

— A II. világháború fenekeslő felforgatta az életünket. Mi az akkori Jugoszlá-

via németek területén éltünk. A háború előtt békeségben jó szomszédságban szerbek-horvátok-németek. A háború alatt minden megváltozott. 1944-ben a szerbek légerekbe terelték a német származású embereket. Aki csak tehetett menekült. Mi is megszerveztük meneküléseinket.

— Nagyon féltél?

— Persze, hogy féltém 17 éves fiatal lány voltam. A menekülés is balul sikerült. Én még elértem a gépet, a családom azonban lágerbe került. Én Magyarországon kötöttem ki, teljesen magamra utalva. Semmit nem tudtam szüleimről és testvéreimről. Nagyon nehéz időszak volt, nem tudtam mi lesz velem.

— Hogyan kerültél Bokodra?

— Szerecsémre jó kezekbe kerültem, és egy emberséges család befogadott. De hát a Mária néni te is jól ismered. Szerettek, de azért nagyon nehéz volt. Megtanultam milyen a cselédek sorsa.

— Mikor hallottál a szüleidről újra?

— Csak 1948-ban kaptam hírt felőlük, amikor kitleptették őket Németországba. Édesapámmal már csak a halálhírét hallottam. A légerélet felfűlte akaraterjét.

— Mikor találkoztok újra?

— 1957-ben kaptam először vizuomot Németországba. Itt nagyanyám személyesen látott, és én megrendülten hallgattam. Úgy gondoltam talán jobb ha most nem faggattam tovább. Hozzábújtam és ő szeretettel megismogatta arcomat.

Hodoniczki Dóra

A bajai MECÉNÁS ALAPÍTVÁNY

A bajai Mecénás Alapítvány együttműködve a budapesti Iskolafejlesztési Alapítvánnyal, korábbi tapasztalatok alapján az 1994/95-ös tanévre is hirdet pedagógus-továbbképzési programokat.

A programok szervezésének alapelvei a város és a városkörnyék pedagógusainak érdeklődését követő előadások, viták, konzultációk, melyeket országos hírel, jeles, szakfolyóiratok közleményeiből ismert szakemberek tartanak.

1994 tavaszán lebonyolított közvéleménykutatás nyomán a jelentkezési lapon megjelölt programokat kínáljuk a város és a városkörnyék pedagógusainak. Reméljük, hogy sokan találhatnak szakmai önképzési terveikkel, továbbhaladási elképzeléseikkel, kíváncsiságukkal találkozó témaköröket.

Tisztelt Igazgatók/Úr!

A Mecénás Alapítvány ismételten beindítja a szakmai munkaközösségek foglalkozásait, melynek célja:

— a pedagógiai, szakmai kultúráltság fejlesztése

— az eredményes tanítási eljárások bemutatása szakmai konzultációkon keresztül

— a felmerülő problémák megoldásának segítése.

A munkaközösségek évente 4 alkalommal találkoznak.

A munkaközösségi tagokat szakmai koordinátor fogja össze, és a közösen kialakított éves program szerint dolgoznak.

1. Téma: A nevelés, oktatás tervezése és fejlesztése, az eredményesség értelmezése

Előadó: Szekszárdi Ferenccé tudományos munkatárs OKI, IFA tagja
Időpont: 1994. november 4. 13 óra
Helye: Baja, Bányai Júlia Kereskedelmi Szakközépiskola (volt Járási Hivatal)
Részvételi díj: 400 Ft/ fő

2. Téma: Tanulás-módszertan, saját élményű tanulás

Előadó: Bogner Mária tudományos munkatárs OKI, Saját Élményű Tanulás Egyesületének alelnöke

Időpont: 1994. december 7. 13 óra
Helye: Baja, Bányai Júlia Kereskedelmi Szakközépiskola (volt Járási Hivatal)
Részvételi díj: 400 Ft/ fő
3. Téma: Művészeti nevelés — alternatív elképzelések

Előadó: Trencsényi László tudományos munkatárs OKI, IFA tagja
Iskolatársulás 12 kísérleti programjának művészeti tantárgyfejlesztője
Időpont: 1995. január

Helye: Baja
Részvételi díj: 400 Ft/ fő

4. Téma: Kisiskolások differenciált oktatása, nevelése

Előadó: Hamurák Anna tudományos munkatárs OKI, IFA tagja
Időpont: 1995. február

Helye: Baja
Részvételi díj: 400 Ft/ fő

5. Téma: Anyanyelvi nevelés az alsó tagozaton

Előadó: dr. Nagy J. József főigazgató, Jászberényi Tanítóképző Főiskola

Időpont: 1995. március
Helye: Baja

Részvételi díj: 400 Ft/ fő

6. Téma: Aktuális irodalomtanítási kérdések

Előadó: Orosz Sándorné igazgató-be-

lyettes Salgótarján, Petőfi Iskola

Iskolatársulás 12 kísérleti programjának magyar irodalom — kommunikáció — anyanyelvi tantárgyfejlesztője

Időpont: 1995. április
Helye: Baja
Részvételi díj: 400 Ft/ fő

MEDGYESSY FERENC EMLÉKKIÁLLÍTÁS BAJÁN

1981-92-ben kiállítások sorozata emlékeztetett Medgyessy Ferenc (1881-1958) centenáriumára. Hagyatékából nagyszabású kiállítást rendezett a debreceni Déri Múzeum Debrecenben, majd Budapesten, a Pataky István Művelődési Házban, Varsóban és Szófiában, a magyar intézetekben. 1982 áprilisában önálló emlékmúzeum nyílt Debrecenben, a Péterfia u. 28. sz. alatti XVIII. századi cívisházban. Itt hat szobában és két nagy tetővilágításos csarnokban látható a szobrász mintegy száz kispasztikája, harminc pasztellje, ill. rajza. Az udvaron, az érkádsoron murális munkáinak, köztéri szobrainak egy-egy bronz másolata áll. E mellett az emlékmúzeum mellett van és épüzetek óta volt egy másik, szabadtéri Medgyessy múzeum is: Debrecen terein és temetőiben, középpületek falán. Talán nincs még egy olyan magyar város, amelyben egy szobrász születőtről, már életében több mint húsz szobor, mardia valósult meg, s halála óta ez a szám 30 főlé emelkedett.

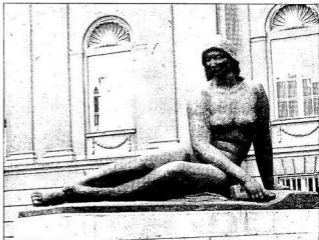
A debreceni Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum nem csak kiállítóhely, hanem élő, gyarapodó múzeum. Folyik a gyűjtő és tudományos feldolgozó munka, intenzív a közművelődési jelleg.

Az emlékmúzeum vándorkiállításokra is vállalkozott(ák). Több Tiszántúli város után most a Duna-partjára, Bajára hozta el Medgyessy szobrait, rajzait és a köztéri műveket ábrázoló fotókat. Bajai és Medgyessy kapcsolata ismert. Baráti szilak álltak Aszalós Imre dr.-hoz és itt áll Jelky András szobra, hősi emlékműve.

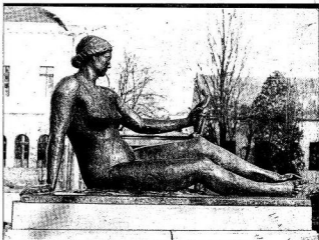
Tekintünk át életművét!

Párizsban készült kísérleti után első éret, jellegzetes műve az 1911-es Kövér gondolkodó. Ez a szobor súlyos, tömör, zárt formái révén — mint írja — „a húsnek himnusza. Első kísérlet Magyarországon a monumentális iránnyal. Azt hiszem: korszakalkotó. Kiállítottam. Senki sem értette (egyiptomi hatás szülte).” Ugyancsak egyiptomi hatás nála (de Hildebrand elveinek átvétele is) az egy nézetre komponálás (Pihenő leányka).

Medgyessy humánusmással teli művészetének egy fő témája volt e korai szakaszban is az alkotó, a dolgozó ember ábrázolása. 1913-as Sürölő nője és 1917-es, szoptató anya című szobra kis méretben is monumentális. Erő és líraiság, humor, egészséges erotika, vérbő vaskosság nyert itt megfogalmazást, kizárólag szobrászi eszközökkel.



Medgyessy Ferenc: Régészeti (1930)

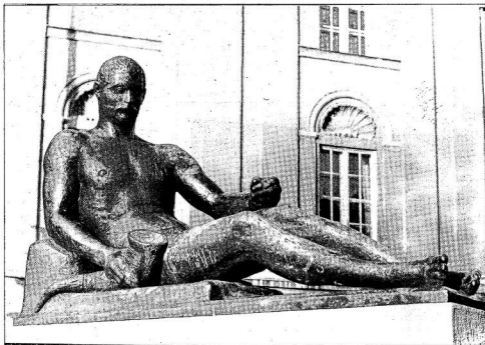


Medgyessy Ferenc: Művészet (1930)

A háború új szobrászi műfajokkal gazdagítja Medgyessy oeuvre-jét: a harc-téren mintázta emberien őszinte hősi emlékműveit, valamint lovasszobrait.

Medgyessy művészetének korai sza-

kaszára az egyenletes fejlődés, a következetesség, az egyéni hang keresése és megtalálása jellemző. Már 1911-13-ban készült olyan műveket, amelyek meghatározó jelentőségűek nemcsak a saját oeuvre-



Medgyessy Ferenc: Néprajz (1930)

re-jében, de a modern magyar plasztikában is. Kialakul a tízes években mással össze nem téveszthető egyéni stílus, amelynek jellemzői: kőszobrainak monumentális egyszerűsége, kőtömbszerűsége, témáinak változatossága, mondanivalójának sokrétűsége, humánuma, a helyi jelleg ötvözete az általánossal.

A negyven-egynéhány éves Medgyessy több témát és műfajt továbbfejlesztett a húszas években. Portréi közül kiemelkedik az 1921-es Ónarckép és a Rippl-Rónai érem. Mindkettő nagyszerű példája a téri tömbritésnek és a jellemezni tudásnak.

Továbbfejlesztette a ló-lovas ábrázolást: szakított a neobarokk szellemmel, s a két test egymáshoz való plasztikai viszonyát fejezte ki.

Aktszobrain a nőknek, „a gyönyörű élet csodálatos ajándékainak” állított emléket. A Tánccsó című szobra, a Tánccsó nő és Tánccsó férfi című domborműpárosa az antik ihletés állandó jelenlétét bizonyítja művészetében. E szépségideál mellett egyre karakteresebben jelentkeznek oeuvre-jében a paraszti szépségideál is. Vaskos aktjai munkára, jelenlétre termett, vérből átfilidő típusokat jelentettek meg.

Újat hozott az emlékszobrászatban is emberi, őszinte pátoszról áthatott tervekkel. Ezekre azonban nem kapott megbí-

rázást. Mint írta: „A pályázatok szellemébe sehogy sem tudtam beilleszkedni. A szokásos főalak-mellékalak kompozíciótól borsódzott a hátam.” E korszakban, leszámítva kevésbé jelentős vidéki hősi emlékműveit (Tószeg, Isaszeg, Vaskút), Móricz Zsigmond sírmlékét és a Széchenyi fürdő két aktját (Halászfű és Korsós nő), nem tudta monumentális terveit megvalósítani.

Életműve a harmincas évekre teljesedett ki igazán. Újszerű kislasztikái a dolgozó embernek, a szépségnek és tisztaságnak állítanak emléket. Élet- és emberszeretetről, plebejus örömről tanúsodó művei e kor legjobb alkotásai közé tartoznak.

Művein a magyar paraszti szépségideál jelent meg. Tornyal Jánoshoz, Koszta Józsefhez, Kodály Zoltánhoz, Veres Péterhez, Móricz Zsigmondhoz hasonlóan a szobrászati világ lényegét fogalmazta meg a szobrászat nyelvén. Rusztikusság, közvetlenség, élettéliség, a magyar jellem lényegének visszaadása biztosítja művészetének nemzeti jellegét. Magyarországra elválaszthatatlan az egyetemesűl. Leghívebben tükrözi ezt a színtézist az 1930-ban készített négy debreceni szobor: a Déri Múzeum előtti Tudomány, Néprajz,

Művészet, Régészet. A négy allegorikus szobor nemcsak mérete, hanem kiegyensúlyozottsága, nyugodt méltósága, ünnepléysége és ugyanakkor élettélisége révén is monumentális. A négy figura ritmushoz, tömegben, hangulathoz, az allegorikus jelleg azonos fokú érvényesítésében is egységet alkot.

Debrecennek — képművészeti vonatkozásban — a párizsi Grand Prix-vel ez a négy mű adott európai jelentőséget. Medgyessy életművének csúcsa e négy szobor, de meghatározó jelentőségű a magyar szobrászatban is. Színtézise az antik művészet, az európai plasztika hatásának. Mindezt és a népművészet leegyszerűsítő hatását érvényesítette Medgyessy, s így lett műve egyszerre egyetemes és magyar, s immár a Déri téri milióból kiszakíthatatlanul debreceni.

A négy nagy bronzot követték egyéb kőztéri szobrai (a bajai Jelky András, a bajai, sárospataki hősi emlékmű), valamint a nagy faldíszítő alkotások. Nekünk, az utókorak különösen fontosak Medgyessy emlékművei: időállóak, és a meg nem alkuvást tükrözik.

A harmincas, negyvenes években készült szobraival, a Szűreti menet és a Gellért-legenda című domborművekkel a

magyar nemzeti szobrászat leginató hozta létre. Arany Jánosí népszerűsített támadt fel — közel száz év után — ezzel a programmal, mely együttes válassz volt a maga által feltett kérdésre: „Ha van fejlődőképes irodalmunk, saját magyar zenénk és éppen úgy világot bejáró népművészetünk, ki mondja azt, hogy ne lehessen saját igazi képművészetünk is?”

Már a két világháború között is készített olyan remekműveket, amelyekkel a magyar történelem nagy eseményeinek és alakjainak állított emléket (Szt. István, Gellért-legenda, Török-magyar csata, Széchenyi István-portré). 1945 után színtele programmal választotta e tiszteletadást: elkészítette Dózsa György, Bercsényi Miklós, Bocskai István, Kossuth Lajos, Hunyadi János emlékműveinek terveit. Közétre került Petőfi Sándor-, Arany János-, Herman Ottó-, Rippl-Rónai József- és Mátyás Zsigmond-emlékműve, illetve síremléke.

Eltérően nem maradt csonka: „tőtd alú” tudta hozni tervei jó részét. A kétszeres Kossuth-díjas Medgyessy úgy távozott 1958-ban, hogy kerekett, egészett alkotott, s méltán érdemelte ki a „legjobb magyar szobrász” címet.

Sz. Kürti Katalin

A RÉGI BAJAI HALPIAC

Szeptember végén zárult a Nagy István Képtárban Vadász Endre kiállítás. Bemutatása, méltatása nem az én feladatom, de néhány képe adta az indítékot az alábbiak megírására. A művész az 1920-as évek végén, 30-asok elején sokat járt Baján, felesége rokonainál, s többször megértőlkötte a halászsokat, halászbárkákat, s a halpiacot is. Egy 1931-ben festett tempera képén csak egy bódé cleje látszik két — halakkal tel — asszallal, háttérben a Sugovica evező halásszal, az előtérben egy macska, szájában hallal. Műveiben ugyanis mindig ott bújkál a humor is. Éppen ezért kedvencem a halpiacot ábrázoló rézkarcra, amit 1931-ben készített. A kajla kis deszabódék, a kerek halászsok és tornozorban halászok, háttérben egy halászbárkával érzékeltetik a hajdani halpiac hangulatát.

De hol volt, és milyen volt a bajai halpiac? Az első adatokat a céhkönyvben találjuk. A „Fischplatzgasse vagy Haltér

utca” a mai Baththyány utca Sugovicára kifutó végén volt. (1901-ben egyesítették a „Halász utcát” a „Gyűsz utcával” Baththyány utca néven.) A múlt században a Sugovicának itt egy öble volt. A halpiac itt lehetett, és csak később helyezték északra. A nemes céh — mely 1815-ben kapott szabadságot — 1828-ban „nyitott láda mellett” (csak ekkor volt érvényes a döntés) úgy határozott, hogy a Duna-partján (Sugovicát értik alatta) egy tölgyfa lépcsőt építenek, hogy az itt található bárkákhoz lejusssanak. Költségeit a ládából fedezik. Tíz év múlva már javítani kell, 1844-ben pedig újat építenek. Ezután évente visszatérő tétel a „garáncis” javítása, a piactér kövezetének javítása és tisztántartása. Szabályozzák a piaci rendet is. 1838. dec. 23-án határozzák: „Hogy minden mester ember egyedül két kádát a piacon állíthat, de többen nem”, ha pedig átadná másnak, akkor 6 nem árusíthat azon a napon.

1851-ben a mohácsiak érdeklődésére írják, hogy Baján „halat árulni... egyedül csehbeli mestertársainknak” szabad a privilégium értelmében, sőt „városunk utcáján a piacon kívül, kocsiokon is csak bolt halat nem pedig elevent szabad árulni”. Ez azt is jelentette, hogy óhen kívüliek ugyan halásztak, de az értékesítést már megszorította a céh.

1839-ben elkészítik a kádak lerakó helyeit, később zárható bódét építenek. A kádak kb. 1 m átmérőjű, kb. 40 cm magas, dongaképből összeállított, vasbronccokkal körül fogott edények voltak, belül fehérre, kívül zöldre festve.

1872-ben a céhek megszűntek, helyettük ipartársulatok alakultak, így Baján is a Halász Ipartársulat. A halpiaccal nek is sok gondjuk volt. 1878-ban Major Antal elnök a Ferenc Csatorna Társaság-tól kérvényezi a „jelenlegi halpiac” áthelyezésének engedélyezését: a „Steininger féle kioszkon innen levő kis lejtőre”, s a bárkának a töltésen túli kikötőjét. (A Sugovica és partja a Csatorna Társaságé volt.) A városi tanács megengedi, de a végső döntés Tűr István tőrnök, a Társaság elnökétől függött. Mint írják, a jelenlegi víz a bevezetett csatornától piszkos, kifolyása nincs, a benne tartott halak egészségre károsak. A halászok vállalják, hogy a kis lejtőt saját költségükön feltöltik, halászhelyiségeiket úgy készítik el, hogy az a város díszére és csinosítására váljék.

A szerződés szerint a Csatorna Rt. átengedte a bajai kikötőbe levezető lépcsőről dél felé húzódó magas part alján 65,5 m hosszú és 8,6 m széles, 565 m területtel évi 10 Ft bér fejében. A bérlet tartoznak a területet tisztán tartani, a halkezeléshez használt vizet saját költségükön épített csatornával a Sugovica holt ágába vezetni. Tilos a töltésen kiönteni, nehogy tócsák keletkezzenek. Abban az

időben a Sugovica a mai híd tőjékán töltéssel volt lezárva, s a város szennyvízcsatornája a lezárt részbe ömlötték, így nem csoda, hogy a halászok nem akarták itt tartani bárkáikat.

A halpiachoz vezető lépcsőt sokszor kellett javítani, cserélni, hál a halászok, hol a város költségén.

1908-ban a halpiacra újabb szerződést kötnek 1913-ig. A bérleti díj négyzetméterenként 10 fillér, azaz 50 korona 50 fillér. A korábbi kikötésekhez társult néhány új pont: az élfőrákot gondozni kell, a kiveszőket pótolni. Minden halászbárka évente 50 korona „karópénz” fizet, minden bárkához egy ledék tartozik azonos szímmal vagy névvel. Ezeket csak halal szállíthatnak. Ezekért külön csatornadíjat nem kellett fizetni. Minden karcsónyot megelőző 3 nappal 30 kg „breg, válogatott halat” kell beszállítani. 1911-ben ez utóbbit úgy módosították némi alkudozás után, hogy hal helyett évi 50 Ft-ot fizetnek, mert a beadás mindig nehezen ment, az utolsó percben teljesítették.

A ladikokra csatornadíjat vetettek ki. 1911-ben itt is változtattak, az 5 m-nél rövidebb és nem szállított szolgálat ladikok után 12 korona helyett csak 6 koronát fizettek a halászok.

1913-ban a halásztársulat tiltakozik, mert tudomásukra jutott, hogy Horváth János bajai halász egy halászbódé felállítására kapott engedélyt. Ez sérti a társulat anyagi érdekeit, ezért kéri, hogy a bódét a társulat helyétől legalább 10 m-re jelöljék ki. Hivatkoznak arra, hogy mint törvényesen elismert önálló társulat „Mária Terézia idejéből privilegiumot élvez, tagjait céhszervezbeli szabályok kötelezik”. Horváthnak, mint legfialtabb tagnak nincs joga az első helyre, ki akarja játszani a többi azzal, hogy előlük épít, s ez sérelmes a többire. Horváthnak a társulat területén rendes árusító helye van. (A vásárosok szerint az árusító helyeket a vállalkozók is az iparengedély, ill. a céhbelépés idejének sorrendjében osztották ki, legelől a legrohebb, a sor végén a legfialtabb árusíthatott minden mesterségnél.) A Csatorna Társaság válsága egyeztet: eltekintenek a szerződés megkötésétől, ha a kérdéses területet a bérlet-hez csatolják legalább 8 korona bérért.

A halpiacra eredetileg maguk a halászmesterek (illetve mesternék) árulták saját fogásukat, és a felesleges szállított Pestre vagy a környező falvakba. Ha azonban nem fogtak elegendőt, leveztek Apatinban, ott mindig olcsóbb volt a hal, telerakták bárkáikat és a Ferenc Csatornában hazavontatták. Egyes mesterek a halászsrafló fokozatosan a kereskedésre tértek át, még ha bérletük is vizet, ott fogadtok halászni dolgoztak.

Az 1828-as országos ésszefírásban 19 személyről tüntetik fel, hogy halász, (egy házatlan, a többi házasszeller), s csak egy

özvegy asszonynak van lova, feltételezzük, hogy 6 halkofa volt. Az 1910-es adókönyvben viszont csak 9 halász szerepel, de 13 halkereskedő, és két halkofa, mindről tudjuk, hogy eredetileg halászok voltak. Az áttérést talán az is szívetta vege segítette, hogy a század elején már nagy konkurenciát jelentettek a bértelmed a tonnai halászok, akik végül ki is szorították a bajai mestereket. Így aztán ha nem akartak azokhoz szegedni, vagy távolabbi vidékeken szerencsét próbálni, kénytelenek voltak kereskedni, ami végül is nem volt rosszabb a halászatnál.

A 30-as évek közepén Nagy András tervei alapján megépültek a Szegovicia parton a nemrég lehtontott fizethelyiségek, ahol folytatta életét a halpiac. Ide vezetett le az a pontyilag díszített lépcső is, mely ma elhanyagoltán áll, s melyből elintétek a pontyidészek. Ez nem egyszerűen a tervező különleges ötlete volt, hanem egy hagyomány folytatása. A halászmesterek házáat valamikor — esetleg aranyozott — ponty díszítette. Ez lehetett fából, vagy gipszből. Abban az időben még Schmidt Lajos halászmester és halkereskedő háza is látható volt (a fából faragott ponty ma a család birtokában van, másolata a múzeum kiállításán). Ilyen pontyos házakról országszerte tudunk.

Halat azonban nem csak a halpiacra lehetett beszerezni. A kishalászköz és aszonnyak, a halkofák házáról háza jérva kíndtók portékájukat, többnyire má jelölt halat. Kereskedőket találhattunk a Tóth Kálmán téren is, és a Kispác vagy Florián utcában, ahol a Madách utca sarkán árulták kidákból az élő halat. Ez utóbbi még a balcséti krónikába is bekerült, mikor egy — ekkor még ritkaság-számba menő — autóbomból közibük szaladt, felborogatta őket, s az úttest tele lett vergődő potyákkal.

Solymos Ede

A Református Diákok SoliDeo Glória Szövet- ségének megalakulá- sa és első évei

II. rész

A világméretű, itthon is jelentkező református összefogási törekvések a négy teológia ifjúságának körében is utat tettek. Töltéssy ezt igyekezett felhasználni az új alakulás előkészítésére létrehozása érdekében. Erőfeszítéseit¹⁴ siker koronázta. A négy teológia ifjúságát, Komáromi János szülőfalujában Balatonkilitiben és a szomszédos Siófokra hívta meg. Képviseleik 1921. július 6-án érkeztek meg.

Megjelent Sebestyén Jenő is. „A záró ülés — írja visszaemlékezésében a résztvevők egyike, Ecsedy Aladár — július 11-én a sídfoki színházban volt. Felcsejthetetlen... ez a pár óra, azok számára, akik ott voltak. Lelkük mélyéig megrendülve álltak ott. A színház templomná lett.” Töltéssy Zoltán felolvasta a megbeszélések eredményeként összeállított nyilatkozatot¹⁵, majd felszólította a résztvevőket, hogy aki elfogadja, írja alá. A 90. szoltár hangjai mellett „a megindulástól részvevő ifjak” egymás után léptek fel a színpadra és 29-én¹⁶ látnék el kezéjükkel. Ezzel többen imádkoztak — írja Ecsedy. Így indult útjára az új református ifjúsági tömörülés, a SoliDeo Gloria Szövetség¹⁷. A konferencia lefolyásának részleteit nem ismerjük, de ránk maradt a 7 pontból álló határozat szövege. Ezt a négy teológia „konferenciázó” ifjúsága nevében fogalmazták. Állásfoglalásuk szerint „csak az lehet igazi lelkipap, aki találkozik lélekben Jézus Krisztussal, mint az ő személyes megváltójával”, és őik mindent megtesznek azért, hogy ez velük is megtörténjen. Mivel „lelkéig” egynek érzik magukat, megalakítják az SDG-t, „amelyek mindenki tagja, aki a fenti javaslatot magáévá teszi. A szövetségben — hangsúlyozta a dokumentum — semmiféle tsztséget nem tervezünk, de a szövetség az egyes teológiákon helyi csoportokat állít.” (Az ez kiemelésével. G.F.) Elhatározták, hogy 1992 nyáron megtartják Somogykilitiben a II. teológia konferenciát és ennek megszervezését az SDG „exponenscira” bízzák. Maradandó emlékként támogatják a pápai teológus internátus létesítését. Elyben hozzájárulnak „Teológus Telep”¹⁸, valamint „Teológus könyvkereskedés és könyvtár”¹⁹ vállalat létesítéséhez. A konferencia az- zai a kéréssel fordult a négy református egyházkerülethez, hogy a teológiákon állítsanak fel önálló valláspszichológiai tanszkeket. Választott jelmondatuk így hangzott: „Te azért a munkánkat terhért hordozzad, mint Jézus Krisztus jó vitéze.”¹⁹ Mindezt „életükkel” pecsételték meg.

A Szövetség tehát ifjúsági kezdeményezése²⁰, mozgalmi jelleggel, kizárólag a teológiák „szigorú kálmnista” irányonlatát elfogadó tagjaiból alakult, első pillanattól fogva a hit mélysegeiből erőt merítő, szociális tartalmú, cselekvő élet jegyében. A feladat amit vállaltak nem más, mint az ifjúság visszavezetése a vallásba, az Egyház megújítása a hitvallóvá nevelt ifjúságon keresztül, a nemzet feltámasztása a felnövekvő református intelligencia közreműködésével. Történelmi léptékű, távlati célok!

Most, a nemhivatalos indulás után — a fenétek állandó pedagógiai és propagandacélzatú hangoztatása mellett — szeré-

nyebb, alapozó feladatok megoldása következett. Be kellett bizonyítaniuk, egyházi vezetők, a teológiai professzorai, a már működő ifjúsági szervezetek vezetői és az ifjúság, elsö minden a teológiai ifjúság előtt, kezdeményezésük indokoltságát, komolyosságát. Válaszolniuk kellett arra a kérdésre — mégpedig tettekkel —, hogy miért kellett gyarmítani, az ellenforradalmi konzolidáció idején egyébként is sokadosó, mesterségesen is létrehozott ifjúsági tömörülékek számát tisztázni kellett a munkatért, kialakítani a legelőszérűbb eszközöket, módszereket. S mindenképpétt evangélistáim²¹, lelkeket „halásznai”, hogy segítségükkel minden teológián megalakuljon egy SDG-s mag, alapja a további munkának.

Míndez a vártnál is nehezebb munkának bizonyult. A püspökök nem zárkóztak el Töltéssyék támogatása elől, bár a teológiai irányzatot, melynek szellemében az SDG fogant eltérő módon félték meg. Az Erdélyből a dunaméltói egyházkerült élére kerülő, nagytehetségű, törekvő, a sokréttú egyházpolitikáit képviselő Ravasz László²² például közelebb érezte elképzeléseikhez a rugalmasabb, offenzív szellemű, ökonomizmusra hajló MEKDESZ-t, ami nem jelenté azt, hogy nem ösztönözte volna a „örténelmi kálmnistaikat”. Töltéssy Balházár Deszós is igyekezett megnyerni az ügynek, amerikai találkozásuk alkalmával, aki, mint a belmisszió kiépítésének egyik büszg képviselője²³, támogatásáról biztosította a fiatal lelkeszt. Ezek az egyes egyházkerületben induló munkálati kapcsolatban fontos állásfoglalások, amelyek az Egyetemes Konvent állásfoglalásában, határozataiban öszszegződtek, mégsem voltak elegendőek a „falak” ledöntéséhez. A teológiák, de a többi református iskola is²⁴ hagyományokkal rendelkeztek az ifjúsági egyesületi keretekben végzett nevelése terén. A konzolidáció során ezeket élesítették újjá. Pápin az 1920/21-es tanévben működött: teológiai Önképzőkör, Ifjúsági Képzőintézet, Gyorsírókör, Géprási Tanfolyam, Főiskolai Énekkar, Zenekar, Sportkör stb. budapesten: Kálmán János Kör, Ifjúsági Segély Egylet. Ezek mellett újjászerveződtek il. megjelentek a MEKDESZ, és a Bethlen Gábor Kör szervezetei, taborozói. A KIE más ifjúsági rétegekkel foglalkozván nem jelentett — ebben az időszakban — akadályt²⁵.

Bár minde akadémián volt legalább egy professzor, aki megértésélt fogadott minden jószándékú ifjúsági kezdeményezést, az általános légkör nagyon sokat jelentett az új törekvések megféléésénél is. Patak és Pápa nyitottság, Debrecen nyakasságának is felnyitott megfoltoltság, Budapest „begombolkozása”²⁶ a friss teológiai útkezesekkel szemben nem csak a kezdetek idején, de a későbbiek



A Szeremlei-Sugovica télen

ben is számottevő meghatározója az ifjúsági törekvések akadémiákon belüli lét-helyzetének, s a falaik közül kibocsátott lelkészeknek keresztül jóval szélesebb egyháztársadalmi körben is. Az új, az előrevívó, a megújító szellem elsősorban Pápa és Patakon keresztül áradt a magyar reformátusság életébe s a hatalom-árványkában, a másik, a valóságos Magyarországtól szinte elzártnak élő Budapest nem tölti be azt a szerepet, amelyet központi helyzeténél fogva várhatnánk tőle. Ez természetesen igen leegyszerűsített kép, de — történelmi igazolja talán — alapjában igaz. Ha az SDG a Kuyper-Sebestyén társadalmi-politikai program sínjárán marad s lelkülete-értelme nem nyílik meg — éppen a kálvinizmus mélyebb értelmezésének útján — az Ige korszerűbb értelmezésének szükségessége és lehetősége előtt, szépenhangzó célkitűzéseinek ellenkezőjét szolgálja, akaratlanul.

Az SDG-nek — szervezkedése első lépésétől kezdve — főként a MEKDESZ — szemben bontakozott ki éles, hullámzó, a felek számára tanulságokkal is járó harca. A MEKDESZ — írja Draskóczy István — az ún. általános keresztény irányzatot képviselte, azaz felekezeti hovatartozás nélkül gyűjtötte össze az ifjakat. Az egyház számára kívánt nem lelkési vezetőket nevelni. Az egyházi

nevelés érdekében hozta létre a felekezeti ágakat. Nemcsak református, evangélikus, hanem római katolikus felekezeti ágai is voltak²⁷. A forradalmak idején gyökeres egyházmegújítási, a proletárdiktatórával együttműködni kívánó törekvések is jelentkeztek keretei között²⁸. Az ellenforradalom győzelme után a MEKDESZ vezetősége elhatározta magát ezekről a tendenciáktól és munkáját már az új ötkötetűsek jegyében kezdte meg²⁹. Ennek ellenére „forradalmi múltja” miatt támadások érik, többek között a „történelmi kálvinisták” részéről is. „Valjuk tehát először is azt — olvasható a Kálvinista Szemlelben —, hogy mindenféle felekezeti és általános keresztény munka egyházatlan és végeredményben többet árt az egyháznak, mint esetleg használ³⁰”. A Diákszövetség vezetői melán hivatkoztak múltjukra, eredményeikre, hiszen eszközök-módszerek terén olyan utat törtek hazai agaron, amelyen új társuk-riválisuk is haladhat és fog is haladni. Féltekenyek lehettek a zászlóbontó SDG-re, hiszen ugyanannak az ifjúságnak a körében kíván működni mint ők. Végül nem szolgált a megértést a két vezető személyiség közötti különbség sem. Victor János higgadságáról, Sebestyén Jenő hitelentermészetéről tudósít az emlékezet³¹. Híveinek kis csoportját is ez a nehezen elviselhető „bibliai tűz”, szenvedély sarkallta. A viták, torzalkodások,

amelyek — mint a későbbiek során is látni fogjuk — nem szűntek s mindkét szervezet térhódítását fékeztek, néhol — pl. Sárospatakon — átmenetileg meg is akadályozták. Sem a teológiai tanári karna, sem a gyülekezetek nem szívesen láttak olyan evangélikusokat, akik nem az egységet, az összefogást, hanem az amúgy is működő széthúzás erőt szaporították. Inkább az ellenkezőjén munkálkodtak.

Például a KIEISZ 1922 nyarán Pécelen rendezett konferenciát, „olyan lelkesek, tanítók és világi hívek számára, akik a keresztény ifjúsági egyesületi munka különféle ágaiban szakszerű ismereteket és útmutatásokat akarnak nyerni.”³² Ez a lépés egybeesett azzal az országos igénnyel és törekvéssel, amely az egész magyar ifjúság „keresztény-nemzeti” nevelésének-képzésének óhajából fakadt s amelynek fő feltétele — akár a cserkészetről, akár a leventéről, akár a református ifjúsági egyesületekről legyen is szó — a minden téren megfelelő felnevelés és ifjúsági vezetők nagyszámú kiválasztása, képzése volt³³. Az SDG, kezdeti céljai és nehézségei miatt erre sem fordított jelentőségének megfelelő gondot.

(folytatjuk)

Jegyzetek:

14.) ZsLt. SDG irt. A szöveg kialakulásáról nincsenek adataink. Nem tudjuk pl.

hogy Sebestyén Jenő, vagy Ravasz László hatása mennyiben érvényesült megfogalmazásában. A Zsinati Levéltárban őrzött eredeti nyilatkozatok 30 oldalra szerepel. 15.) Bár a kezdeményezés a budapesti teológusokról indult a nyilatkozat még a négy Akadémia ifjúságának őszinte együttműködését célozta. Különösen szembeutó a pápaiak támogatásában megmutatók kézség és a Szövetség pápai jelentésekről megnyilvánuló elutasítás.

Kézíróny 1921. szeptember-november 2-3 p. 3-4 p. Széke Imre és Komáromi János számlái be a Szövetség megalakulásáról. Az utóbbi írásból idéznék: „a helyzet különös alakulatából fogva a két osztály (ti. A teológiai Iratirjesztés és Könyvtári vállalat és Theológus Othton G.F.) előbb megkezdte életét, mint a Szövetség, amelynek pedig csak részelt alkotja.” A Könyvtárak már 20 000 Korona forgalmat bonyolított.

16.) A központi konferenciára telep minden ifjúsági ömörösök legfőbb álma volt. Az SDG vezetői először Zákán prófétáknak. A Magyar Evangéliumi Keresztény Diákszövetség (MEKDESZ) tahi-ban alakított ki magának Ilyet. Ld. Draskóczy István: A MEKDESZ története I. rész. Lajoskomárom, 1977. Kézirat.

17.) II. timotheus 2. rész 3. verse. A Szövetség nevént — Ecsedy Aladár szerint — az 1923-ban Göncön rendezett konferencián kapta. „Több javaslat mellett dr. Halmi János teológiai magántanár, gyömrői lektörök javasolta, hogy Kálmán János felszaváról nevezük szövetségünket SDG Szövetségnek. Ezt a javaslatot a jelenlévők egyhangúan elfogadták.” Ugyanakkor es az elnevezés már az 1921. július 10-én kelt határozatban is szerepel.

18.) A gondolatot támogató egyházi vezetők szerepének mértékét nem ismerjük. Dr. Fonyó Dező: Bevezetés a diákmissziós munkába (Bp.1936) című, nevelés-történelmi szempontból is érdekes könyvében írta erőt: „A rengeteg konferencia, a lázas nagyratörés és az előadások tárgyköre mind mind erre az emberhalászatra vall... ha megmondjuk, hogy az ismeretlen kálvinizmust kellett hirdetni, mindjárt láthatjuk, hogy az ismeretlen kálvinizmust kellett hirdetni, mindjárt láthatjuk, hogy ennek befogadására is csak felbresszett lelkek alkalmasak. A felbresszéseknek pedig egyetlen módja az evangélizálás... diákmissziókat tehát első szakaszban egyszerűen csak keresztény diák-evangélizálás lehetett, csak területileg különbözően”, azaz kimondatakban református ifjakra szorítottok. (90-92 p.)

20.) Ld. Kónya I.I.M., Tóth Károly: Az Isten beszéde, a történelmi tanulságok és a hit (Emlékböszörfő Ravasz László születésének 100. évfordulóján) Confessio 1982/4.31 p. Ravasz László életművének monografikus feldolgozása több mint 160-

ezerét.

21.) A belmissziói gondolat térhódításuk minden bizonyosul lendületet adott 1918-1919 tapasztalásai.

22.) EKJR. 1922. június 4-éki ülés. A főigazgatómunkában volt: Önképzőkör, Segélyszervezetek, Zenekar, Énekkar, Bethlen Gábor Kör, Köngfírműtűl Egy-lete, Ifjúsági Gyülekezet.

23.) A Keresztény Ifjúsági Egyesület (KIE) és a MEKDESZ történetének teljes feldarabja komoly segítséget fog nyújtani a kölcsönhatások pontosabb bemutatásához.

24.) Koncz Sándor visszaemlékezése. A szerző talajonában.

25.) Draskóczy István írásbeli közlése. Műt leírásában említi, a MEKDESZnek ezt a törekvését, mind a református, mind a katolikus egyház hivatalos Irányonaldi képviselőkhöz kárhoztatták.

26.) Draskóczy István: I.m.177 p.

27.) U.o. A MEKDESZ 1920 augusztusában Balatonendrén tartott közgyűlésének határozatában kimondotta: „az utolsó hat év abnormális körülmények között a Diákszövetség olyan alakot öltött és oly irányba fejlődött, amelyet a Diákszövetség életében egészségesnek és a jövőre néve kívánatosnak a közgyűlés nem tarthat.” (181-182.p.)

28.) Kálvinista Szemle 1920. május 23. 6-7. p., U.o. szeptember 23. 325. p.

29.) Draskóczy István írásbeli közlése. 30.) Kálvinista Szemle 1922. április 8. 121.p.

31.) Fonyó Dező: I.m. 95.p. „A vezetőképességi lepett (ti. az SDG.G.F.) arra az útra, amelyen minden mozgalomnak már szűrlésére pillanatot kell ellene indítani.” Vö. Gergely Ferenc: A vezetők és a vezetőképesség helyzete a magyar kereszténység virágkorában, 1919. aug. 1. és 1923 között. Úttörővezető, 1981/11-1982/3.

32.) Dokumentumok a magyar munkásszervezetek történetéből (1919-1929) Bp. 1964. 73-79 p. Póloskai Ferenc: Horty és hatalmi rendszere (1919-1922) Bp. 1977. 57-74.p.

Arborétum a meteorológiai állomás körül

Az útrákéta korszak kezdeti éveiben hírnevet szerzett a bajai csillagvizsgáló. A Tóth Kálmán utcai intézmény csillagászai észlelni vélték a porfelföldet a holdat elsőként elérő holdrakétának a holdba becsapódásakor. Dr. II. Márton a mestersegélyes holdak megfigyelésének jelentős kutatója lett. A város fényei és forgalma

azonban zavarták a Tóth Kálmán utcában végzett megfigyeléseket. A Magyar Tudományos Akadémia 1976-ban új csillagvizsgáló építést kezdte el a Szegedi úti felhagyott tanyai iskola mögött. Bajai városa 5x5 ha homokparlagra adott e célra az Akadémiának.

Dr. Hamvas József városi tanácselnökkel a MTE SZ (ülész erről beszámoló megkérte az Orsz. Erdészeti Egyesület bajai csoportját, hogy rajta keresztül a Gemenci Áll. Erdő-és Vadgazdálkodás, hogy védőfűléssel erősítse be a területet. Hagyja azonban szabadon a közepén lévő homokbuckát, melyre a csillagvizsgáló épületét tervezték.

A terület talaja nagyobb részén 5-10 cm humuszos felszínű homok vártalaj, kisebb részén 20-25 cm humuszos felszínű mezes, gyengén humuszos homoktalaj. Mutatóban 2 jó mezsgéi homoktalajfajta is van. Er utóbbi talaj azonban csak néhány tízed hektár a terület keleti szélénél közepén, valamint a volt iskolaépület melletti kertben. A terület új kezelőjének rangja és az a tulajdonságai azt a gondolatot adta, hogy a védőfűlést csak kis részét erősítsük az erdészeti termőhelyek alapján, az egyhangú erdei-és feketefenyővel, nagyobb részén arborétummal, élénk és cserje gyűjteménnyel próbálkozunk.

A kezdeményezést az Akadémia támogatással vette tudomásul 1977 január megrendelésével. Ilyen gyengémszerű talajon élőségi gyűjtemény használatban még nem próbálkozunk. Azóta Kecskenyém két nagy üdülőterület létesült arborétumunka ritkított sok fa-és cserjefalu, zárt fásítással. Ezek termőhelye a bajainál lényegesen jobb vízellátású. Talajuk is arányban jobb, bár nem sokkal.

1976 nyarán a csillagdzakeri arborétum tervezéséhez a támpontot az építkezési terv helyszínrajza, Tóth Imre kerésszámának „Dizájk, díszcserjék” c. könyvének 434-555. oldalán lévő 110 o. terjedelmű, 970 fásnévnyű jellemzőinek összefoglaló táblázatát és Tóth Imre erdőtérképnek termőhelyvizsgálata, termőhelyterképe szolgáltatta. A faj-és fajválaszték összeállításához a mézöld virág, ehető gyümölcs elnyújt jelentett a száraz termőhely elviselel fajok közül.

A kert kerítésével mellett körben sáftat kialakítását lehetővé tevő iker fasor /állé/ terület tervezése és ültetve. A nyugati kerítés és annak derékszögben keletre törő északi kerítészakszaka mellett borókából /Juniperusok/ és thujából /Thuja és Biota fajok/ elsősorban oszlopvas vagy keskeny alantükből létesült az állé. Sajnos, néhány éve a szomszédos hobbikert valamelyikének gaztetője átterjedt és feltehetően kipusztította e két faj gyűjteményes állját és annak közvetlen környékét is.

Az arborétum első ültetései 1977 év

tavasznál történtek.

Az erdőgazdaság fásítási elődjója, Kocsák Sándor és fásító érzése, néhai Dudai János végezték azt el az erdőművelési osztályvezető tervet és elvi irányításra szert.

Az első alkalommal nem beszerezhető fákat a későbbi éveken ültették. A tervezett fajok zömét azonban még így sem sikerült csemeteként beszerezni. Az irtáren gyűjtött feketegalagonya magért nemzetközi magcserével én saját kertemben is neveltem csemetéket. Amint azonban a csillagda felépült és az iskolaépület kezelőépületként kezdtek tüzemelni, nem jutott pénz a kert ápolására, további kiegészítésére. Úgy gazosodott el üdvözletesség és égett le a kertek emlíett nyugati-északi része.

Az ápolatlanság és az aszályos évek is riktították a csak félkész gyűjteményt. Ennek ellenére a mutatómnak jókarantem sem nevezhető fa- és cserje gyűjtemény maradásra mégis alkalmas ismereteink bővítésére. Mindenképpen érdemes arra, hogy természetvédelmi védettséget kapjon.

Ma már a csillagvizsgáló megszűnt. Tűvesővét, műszereit Szegedre vitték. Viszont mellette ott működik a bajai meteorológiai állomás. Kezdetben ez a városban, néhai Endrei Tivadár tanár úr Széchenyi u. 18. sz. alatti kertjébe került, majd onnan mai helyére. Úgy 12-15 éve van a csillagvizsgáló homokbuckáján. Az előző két helyen a szél-ingadozás és a kisugárzási és sugárzási hőingadozás és a kiszáradás mégis a mostani helyén.

Viszátvárt az arborétumra, az a kertészeti oktatást, a homoki természetseprűbb erdőtervezést is szolgálhatja. A „Csillagdakert”-ben a vadrózsák, kocsok több faja jól éri magát a silányabb talajon is. Egy tervezett kis tavacska partján a mezőesi talajon termőre fordult a tőpmanadula sív. A mogorók is jól megmaradnak. Néhány kőrifagy, fagyalk, borbolyák élnek a terület jótalajú kis foltján. Ungyancsak jól fejlődik az Eleagnus Urbellata. Ennek gyökerén a levegőből kötik meg a nitrogént a nitrogénközt baktériumok. E tulajdonsága alsó szintként kiterjesztheti az Alföld homokján a jó nyarások termelhetőit.

Ez az ezüstfa faj nem tűves, ellenében közönséges fajrokonával. Termése bár kicsi, de lédús, ehető, ember- és madárémege.

Az említetteknek kívül még jó néhány cserjefaj található.

Természetesen az erdei-feketeenyő foltok és a néhány akác törzs tanúsítja a természetnek részletei alkalmasságát. A kezdeti siker után azonban többek közt sikertelen volt a cserrel, tölgyvel, csörgőfával, kínai mézesfával való próbálkozás, sőt a jó talajfoltot is a diófélék kipusztultak az ápolatlanság miatt.

A pusztító tűz helyett, úgy hallottam, hogy a kicsi jó talajfolt fát most a víz fenyegeti. Vízárzó lerakásának tervével foglalkoznak a szövetséges gyümölcsös öntözési érdekében.

Kér volna!

Az sem kizárt, hogy enyhe légmozgások, vagy a törzstöbbsi felszálló vízpára esetén a hajnali meteorológiai adatokat is befolyásolná néha ez a bejáró út déli oldala alatt is kialakítani szűk kis vízelvezető. A legértékesebb fás folt védelme érdekében tehát célszerű volna a területet védetté nyilvánítani.

Az eredeti tervben is szereplő és már 1978-ban kimélyített kicsiny tavacska vizrel feltöltése azonban nem okozna gondot. Ez a bejáró út északi oldalán van. Persze partján a magcsemetékből nevelődött magtermő törpmanadulást meg kell kímélni, vagy szakzszerűen és ápolással is biztosíva áttelepíteni.

Ha e pár sornal sikerült Bajai egy ismeretlen értékű felhívom néhány érdeklődő fiatal bajai honpolgár figyelmét, az megnyugtató jóérzéssel tölt el.

Rosszkedvünk tele II.

Néhány nap múlva, egy áprilisi délelőttön kiderült, hogy a sztratoszféra elérhetetlennek vélt bajnokai sem sebezhetetnek. Jó óraja tartott már a légiradió, és a lefűjást vártuk, mikor Gara főlőt végigüzbörgött egy füstcsokt hűző légierő. Alacsonyban repült, és alatt egyenlők selyemkúpulójá bontakozott ki. A bombázó nem a szokásos irányban, hanem nyugat felé repült. A falu mellett egy sík terület, a hajdani Sós-tó széles medre nyújtózik. Talán a pilóta azt szemelhetik ki kényserleszállásra. A süllyson sűrűt gép azonban már nem tudta az alkalmas irányra árfordulni, és a Sós-tón túl, egy tanya mellett a földbe csapódott. A monstrum csattanása és a kísérő robbanás megrázta a levegőt. Az izemanyag lángrobbant és a falu felett sűrű fekete füst borította el az égboltot. Elélt vagy negyedóra, míg a lángok lelohadtak, és Gara népe az Apokalipszis dőbenetéből ocsidni kezdett. A kiugrott ejtőernyősök közül néhány az Ó-szőlők területén ért földet. Jellemző a hivatalos propaganda által kialakított kényserképzet-rendszerre a lakosság reakciója. A vészes égi jelek szemlélői közül többen megrémültek, hogy a nyolc-tíz amerikai most megrohánják és elfoglalják a négyezer lakosú községet. A hatóság is nyilván ettől tartott, mert a posta elé kirendelt két vadász-

puskás polgári őrt. Az intézkedés célja az volt, hogy a hírközpontot az amerikai invázióktól megvédelmezzék. Két ismerős sváb gazda strázsált a hídon, és szemmel láthatólag nem lelkesítette őket az a lehetőség, hogy mindeztől csak nyulak ellen alkalmazott flinták tüzeirezt az U.S. Army fegyvereivel összemérik. A repülők elfogására egy csendőrnő is indult, talán órányi várakozás után vissza is tértek foglyakkal. Három vagy négy szerelőruha szerd öltözékű amerikai kísértek. Nyurga, szűles légények voltak a szárnyas emberek, és meglehetősen egykedvűséggel tűrték soruk mostoha fordulatát. A posta előtt néhéz párkányú téglaház állott, azon pár percig megpihentek. Együkük tempóban rágóztott, és szétosztotta a barmészokó gyerekeknek a kezességbe szebeiből elfoltart csokoládét.

A két magasságban dűbörgő kolosszusok irányítóival való személyes találkozás kiegészítette néhány vonással az ellenképet, de egy víratlan esemény újabb rémületet kellett. Valamelyik légiradió délelőttön négy-öt Lightning hűzött a kis magasságban az utcák felett, és kisvártatva géppuskasorozatot hallottunk. Az agresszív kétségkívül a mi falunk ellen irányult. Rövidesen belihogott a postára a sérített, egy gazdálkodó, aki a légiradió ellenére békésen boronagolt a határban. A vadászok eldűbörgötek fellette, majd néhány sérgászint bombát oldottak ki, és azok lassó imbolygással ereszkedtek le egy kukoricásba. Hálota a gépfegyver-kattogást, hasra vetette magát, és várta a robbanást. Eközben megriadt loval eliramodtak. A furcsa bombák azonban nem detonáltak. MÉG látta is is, hogy az egyik kéntörzű gép pilótája kivigyorgott a kabinból.

Apám feleségem a honvédségnek, és meg kell mondanunk, hogy a tüzérszerek sokkal hamarabb érkeztek meg, mint az ma szokásos. Szemügyre vették a sárga, őrástókhoz hasonló objektumokat, és az eseten még betekintést adott a falu. A Lightningok fél-olaszországi repülőterekre követték a bombázókat. Hatóságok növelese céljából a szárny alá póttartályokat szereltek fel. A hazafele tartó vadászok a főlős léglendállást jelentő ballasztot szabadultak meg? egy hűzőlős kedvű pilóta pedig a földmívelők riogatására betelenyirelt az elsűtő billentyűbe. A légítamaddisok kellette pánikhangulatban a falu népe csak mérsékelt tudta értékelni a tréffát. A találatment elszálló sorozat — a pilóta nem emberre célzott — szerencsére sérülést nem okozott, de a továbbiakban épületek védelmébe hűződá, behűzött nyakkal figyeltük az időnként alacsonyval elszálló gépeket.

A kezdetben légierődt romcsai a tanya mellett heverték. Az esemény napján, három-négy barátommal elsősk között érkezünk a tethelyre. A kormos romok már kihűltek, és az őrt álló ismerős cse-

dőr megengedte, hogy szétmészünk köz-
tük. Péli évszázaddal ezeltől a fűgyere-
kekben sokkal nagyobb volt a technika
írni érdekföldés, mint ma. A hadieszkö-
zök szerkezetével való ismerkedés lebe-
tessége bennünk, a középiskolák
kényszer szabadságát ritteret, különös-
képpen lázbahozott. A Liberátor pedig
analógiái tecke kiboncolt tetemként
írta fel belső konstrukcióját. A motorok
kiszakadtak a szármányból, a légszavark
elgürbülve ékelődtek a mezőbe, egy lő-
vészorony pedig messze elrepült a törzs-
től. A barátságos túlmenően az eluralkodni kezdő fejtelenséggel is ma-
gyarazható: a csendőr megengedte, hogy
az egyáltalán nem veszélytelen háboris
hulladékból „emléktárgyakat” kezdjünk
gyűjteni. Ekkor már lassan benépesült a
gép környék, és a Liberátor a következő
napokban a guberálók mekkája lett. Mi
plexi darabok és géppuskalőszer gyűjté-
sére szakosodtunk. A 12,7 mm-es nehéz
géppügyver hevederének minden ötödik
lőszere volt nyomjelző. A szállói tekin-
tek elől gondosan rejtgetett zsákmányt
satuban szereltük szét és rövidesen sző-
leskőrű pirotechnikai ismeretekre tettünk
szert. A hüvelyekből kitöltögetett lőpor-
ból apró, de nagyot durranó szerkezeteket
fabrikáltunk, ám az áruló lárna sajnos
felkeltette a felnök figyelmét is. Szüle-
ink megértéstől tökéletesen mentes be-
avatkozásai véget vetettek a hátsó
udvarokon és görék ányékában végrehaj-
tott kísérleteknek. Mivel előrelátásunk

következtében készleteink jórésze meg-
menekült a helyszíni eldobástól, ballisz-
tikai kutatásainkat nem kellett feladni.
Kísérleti telepünket azonban áthelyeztük
a borsodi országotól való egy ligetbe. Itt,
a falun kívül már nem zavarta működés-
ünk avatlan tekintet. Mivel a robbanó
lőszerkeket jól meg tudtuk különböztetni,
és óvakodtunk a gyújtószerkezettel
előállított töltetek piszkálásától, kis garai
tűszerkecsoporthoz baleset nélkül tevő-
kenykedett hosszú hónapokig, míg piro-
mániás hajlamainkat ki nem nőttük. Egy
utóankbéli gyerek azonban szörnyű sorsa
jutott. Róla, aki egyike volt a háború
helyi áldozatainak, majd később szölok.

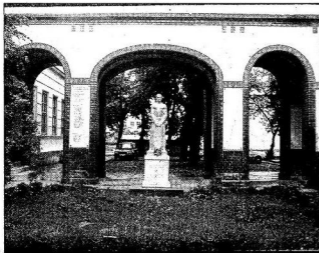
A Liberátor sorsa példázta, hogy a
kardból ekét kovácsoló ember alakja
évezredekben átívelő tevékenység-szim-
bóium. Az idő előrehaladásával ugyanis
a géppóris minden hasznavehető porció-
ja beépült életünkbe. Emlékeim szerint
először a szőlősgazdák kaptak észbe. Mi-
vel a permetezéshez használt kékgilicet
rézhulladék beadásán alapján porciózták,
kitermeltek a géppuskák löállításában fel-
halmozott üres töltényhüvelyeket. Évek
óta hiánycikk volt a rőzvezeték is, és a
szerelek a kedvezőtlenebb elektromos tu-
lajdonosság alumíniumra fanyalódnak. Egy
légióerő vezetékhálózata kb. 170 km
összhosszúságot tett ki. A drógyűjtőge-
pökkel együtt jelentkeztek az autószerel-
ők, lakatosok és bádógosok is. Hogy a
levegő félelmesen mennyire őrtonta őrtársa-
nak utóélet mennyire ártonta békőznap-

jainkat, arra jellemző, hogy még 1993-
ban is láttam elektroműszerésznél ameri-
kai bombázóból kiszerelt eszközt.
Természetesen nem álltom, hogy a garai
kolossus volt az ősforrása mindezeknek
a termékeknek, de elképzelhető a magyar
embernek az az élelmessége, mellyel a
háború hulladékait is hasznosítja. Láttam
az elmúlt években duraluminiumból ké-
szült csónakmotor-alkatrész, nagy erejű
mágnest, apró egyenáramú szervomotort,
ampermérőt, fordulatszámérőt, golyós-
csapágyat, és mesterséges horizontot.
Minder kedves tengerentúli látogatónk
hagyatékából származott. Egyik legked-
vesebb filmem „A tizedes meg a többi-
ek”. Sirkovitsra gondolnék, mikor a két
front közé szorulva, a fegyverek pillan-
nyi hallgatásakor arról ábrándozik, hogy
a háború kicsoda járgányokat is fabrikál
szanaszét heverő roncsokból. Szerintem
a közmagyar életrelvélőséget a tizedesnél
plastikusabban még nem fordítottuk meg.

Az angolsszáz légierődök vonulását
— már amennyire a fenyegetettségre be-
le lehet törődni — lassan megszokta a
falu. Tudatosult a garaiakban, hogy az
országúra rendszeresen zúduló csapások
nem őket veszik célba. A nyárba hajló
hónapokat azonban beárnyékolta egy má-
sik, mind világosabban kirajzolódó ve-
szedelem fenyegetése. Határainkhoz
feltartoztathatatlan közeledett a háború.

(folytatjuk)
dr. Dániel József





ÉLET RÉGEN AZ EMELETES "PREPARANDIÁBAN" ÉS MOST AZ EÖTVÖS JÓZSEF TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLÁBAN

GÓLYATÁBOR '94

Hagyományaihoz híven az Eötvös József Tanítóképző Főiskola idén is megrendezte elsőseinek a Gólyatábort.

A főszervező Sándor Attila volt, aki tájékoztatást adott a rendezvényekről. Ő és kis csapata a "golyavidomások" változatos programokkal segítettek beilleszkedésünket. Bemutatkoztak csoportvezető tanáraink, akik a következő három illetve négy évben felkészítének minket a pedagógusi pályára.

Játékos ismerkedésünk e patinás várossal és kultúrális életével a második nap kezdődött a Gyalogalopp keretében. A felsőévesek által összeállított feladatsor nemcsak lábainkat, de fantáziánkat is megmozgatta. Kutattuk a város híres szülőiteinek életét, és ügyességi játékokban vettünk részt.

A legérdekesebb próbatétel számunkra, amikor a város lakóinak, polgárainak figyelmét kellett felkeltenünk a nyüzsgő Tóth Kálmán téren. Voltak, akik az úttesten fekvő várták a hatást, mások egy pénzár kirablással keltek felúnst.

Az E-klub ismerkedési estjén, ahol

alkalmunk adódott táncolni, kártyázni, beszélgetni, már jó ismerősként köszöntötték egymást.

Kipihenve az előző nap fáradalmait, délelőtti tájékoztatást kaptunk az iskola vizsgaszabályiról, a hallgatók jogairól, a különböző tanszékek munkájáról. A délutáni folyamán vetélkedők várták a csoportokat. Az eredményhirdetésig az iskola blues-rock együttesét, a "B.C.D"-t (Billy Coel Dalárda) hallgattuk. Az éjszakai filmvetítés nagy sikerű volt, a Benny és Joon című amerikai filmet néztük meg.

A vidámság a Gólyatábor egy hetére végig jellemző volt, de sokunk számára a BUGA JÓZSI BAND produkciója jelentette az igazi meglepetést. Bugák zenei kísérlettel adták elő humoros műsorukat, amelyben az iskolai élet eleve-nedtet fel előttünk.

Ezekkel a kellemes emlékekkel, tapasztalatokkal tért haza mindenki, hogy aztán pár nap múlva ismét visszatérve Bajra, a tanévnyitón letegye a hallgatói esküt, és már mint e híres főiskola első-évese kezdhesse meg felsőfokú tanulmányait.

TK-s hírek

'A tanévnyitó szeptember 5-én — a hagyományos keretek között — lezajlott az idén is.

Dr. Pátrai Klára főigazgatói megnyitójából különösen figyelemre méltók a főiskola képzési kínálatának bővülését közlő adatok.

Az induló I. évfolyamon 8 hallgatói csoportban a már megszokott óvodapedagógus valamint idegen nyelv — és nemzetiségi nyelv tanítói szak mellett kántor és hitoktató képzésre, könyvtár és művelődés szervező szak megszerzésére is mód nyílik. (Az utóbbiakra levelező tanogaton is.) Az óvodapedagógusok tanítói átképzése mellett beindult a tanítói óvodapedagógussá illetve a szakközépiskolában végzett tanítóknak levelező szak-képzése is.

Egy éves tanfolyamon — munkanélküli pályakezdekők részére — gyermekfelügyelő pedagógiai asszisztens és oktatástechnikus képzést is folytatunk.

Változások az oktatói testületben

Eltávoztak

Petőcz Jánosné dr. kandidátus főiskolai tanár a Zsámbéki Tanítóképző Főiskolára, Kormányáné Bereck Valéria főiskolai adjunktus a III. Béla Gimnáziumba, Elchner Antalné dr. főiskolai docens a Tűr István Szakközépiskolába, Manfred Augert német lektor szerződése lejárt, Anna Turkey horvát lektor családi okok miatt távozott, Dobai Tamás főiskolai docens további finországi tartózkodása miatt kinevezése megszüntetését kérte.

Új munkatársak:

Raiczné Horváth Anikó főiskolai adjunktus a neveléstudományi Tanszékre jött a Családegítő Központból. Hármán érkeztek a Nemzetiségi- és Idegennyelvi Tanszékre: Manzzné Jäger Mónika főiskolai adjunktus és Glasenhardt János főiskolai adjunktus a Frankelből, Szóts Éva főiskolai tanársegéd pedig a III. Béla Gimnáziumból. Egyenlőre részt munkaidőben dolgozik a Természettudományi Tanszéken a JATE-ről jött dr. Hornung Erzsébet főiskolai docens.

Rosemarie Krochenberger és Elke Pohl—Maraun német, Ivan Dinamo Stagic pedig horvát lektoroként dolgozik az új tanévben.

Némethné dr. Böhm Edit kandidátus főiskolai tanár 2 évig ideiglenesen az Ungvári Egyetem vendégtanáraként dolgozik.

Médiatár

Az EJTIF Könyv és Médiatára 1994-es évét talán lehet a „változás évé”-nek tekinteni, mivel ebben az évben kaptunk lehetőséget a könyvtár korszerűsítésére, sikeres pályázatunk segítségével.

A főiskola könyvtára 41 pályázatot adott be és ebből 3 sikerrel zárult.

1. A Tankönyvtvígy és a Felsőoktatási Könyvtárvígy Fejlesztését szolgáló világ-banki program váltajja a felsőoktatási könyvtári rendszer megújítása. A könyvtári alprojekt 4 területre tagozódik: automatizálás, állománygyorsítás, strukturális fejlesztés, képzés-, személyzefejlesztés. Ez a projekt 5 évre szól, előreláthatólag kb. kétmillió Ft-ot jelent a főiskolásoknak. (Hallgatói létszámtól és a könyvtári állománytól függően.)

2. A német kormány fejlesztendő nyelvi programja keretében tízezer márkát és egy fénymásolót kaptunk. Oktatóink, több mint 300 német kiadó katalógusából válogathattak kiadványokat az elnyert összeg keretében.

3. Az Országos Műszaki és Fejlesztési Bizottsághoz beadott pályázatunk célja az állományunk számítógépen való nyilvántartása, szolgáltatásaink korszerűsítése, egész könyvtári rendszerünk megújítása egy könyvtárautomatizálási és dokumentumkezelő program alkalmazásával és az ehhez megfelelő géppark biztosításával.

Ezen a pályázaton nyolcmillió forintot nyertünk. A program korszerű technikai feltételeket biztosít pl. A város nagyobb könyvtárainak kölcsönös együttműködésében is.

A család napja

1994. október 4-én a Magyar Pedagógiai Társaság megyei tagozata kezdeményezésére a főiskolán megrendeztük „A CSALÁD NAPJÁT” szülői, pedagógusok és minden érdeklődő számára. Az előadássorozatot dr. Szentjóni Szabó Tibor nyitotta meg és dr. Fátrai Klára mondott zárót. A program, ami 10-től 14 óráig szünetelt ház előtt zajlott, a következő volt:

A család szociálpszichológiája
ca.: dr. Hanitz Tiborné
főiskolai docens
A család belső élete: generációk kapcsolata, hagyományok, ünnepek a családban
ca.: dr. Teleki Béla
főiskolai tanár

A család egyensúlya — praktikus lehetőségek a családi konfliktusok kezelésére

ca.: dr. Komlósi Piroksa
pszichológus
A gyermek jogai — az ENSZ-dekrétum néhány gondolata
ca.: Bondor Béla
főiskolai adjunktus
Adatok a bajai családok problémáiról
ca.: dr. Gécsy Imréné
családsegítő központ vezető

Baja város jelesei:

SALLAI ISTVÁN

tanító, könyvtáros, könyvtár-
tudós — 1991 — 1979



A friss diplomás tanító 1931-ben

Lehet-e megbecsültebb, egyáltalán napszerűbb is valaki anélkül, mint akit munkatársainak országok behálózó rétege követendő példának tart, akitől ki-ki munkaterülete számára tudást, és jövőtől-keletestől erőt is kapott.

Ilyen volt Sallai István, a volt tanító, a könyvtáros, a könyvtártudós.

Baján született 1911-ben az egykori Szeremlei utcában. Édesapja kovács volt, édesanyja, férje halála után, szerény szatéc és piaci árus.

Az elemi és polgári iskolát, valamint a tanfőiskolát Baján végezte, mind kitűnő eredménnyel. Különbösen a matematik-

kában jeleskedett, és élete végéig kikapcsolódás volt egy-egy bonyolult egyenlet megoldása. Az írodalmat is szerette, rengeteget olvasott szabad idejében. Csak a hegedője volt az, ami elcsalogatta időnként a könyvtérrel. Már gyerekkorában — az alvági utcákon — tanulta meg a délszláv nyelvet. Az angol nyelv kizáráslással korában kezdte érdekelni. Akkorjén gyakran kereste fel a bajai múzeumot, ahol szívesen működött közre az idegennyelvi könyvtárgy feldolgozásában.

A harmincas évek elején, mint anyai más fiatal végzős tanítótársra, 6 is éveiké volt állás nélkül. Ezt az időszakot főleg ismeretei bővítésére használta fel: bújta a könyvtárakat és nyelveket tanult. Ekkor terelődött figyelme az alsóbb néprétegek társadalmi, és anyagi helyzete mellett, ezek kulturális elmaradottsága felé, hogy aztán később elkötelezte magát a nép szeméi felmentésének támogatásáért, segítése mellett. „A betűt, a könyvet, az ismeretet, az örök szepet el kell juttatni a falvak és tanyák lakosai közébe!” — hangzott a tanyai tanító korában, hogy aztán később — haláláig — élenjáró harcosa legyen a népkönyvtári hálózat kiépítésének, majd az ebből alakult közmevelődéstügyi könyvtárak fejlesztésének.

1952-ben az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetője lett, és voltaképpen ekkortól számítható kiemelkedő értékű nevelői és olvasás-szociológiai pályájának megindulása. Könyvtáros-nevelői tevékenységének egyik fontos dokumentuma a Sebestyén Gézával közösen írt kézikönyve, melyet az ország könyvtárosai tankönyvnek és könyvtári segéd-könyvnek használnak. Szakkikkel a közmevelődési könyvtári szakirodalomnak élenjáró és korszakot mutató alkotásai.

Nem lehet „dokumentálni” azonban azt a hatást, amit mint a fiatal könyvtárosok oktatója — és nem utolsósorban beszélgető partnere — a pályakezdőkre tett. Pátosz nélkül, a közvetlen emberség szavával nevelte rá a fiatalokat arra, hogy a könyvtárosság nem pusztán szakma, hanem hivatás. Mint olvasás-szociológus, 6 volt kezdeményezője egy sor olyan vizsgálatainak, amely nem elégedett meg azzal, amit az olvasók mondanak. Az is érdekelte, hogy mi az amit bár gondolnak, de nem tudnak megfogalmazni.

Sallai István a modern könyvtárpérfészmek egyik ösztönzője is volt. Külföldi útjainak tapasztalatai és nem utolsósorban a nagy előd és haladó politikus, Szabó Ervin felismerése alapján, 6 is állította: „Nem mindegy az, hogy milyen az a könyvtár, ahol olvasunk vagy ahová könyvekkért megyünk!”

Élete pályája fényesen igazolja, hogy látványos sikeren nélkül is lehet gazdag eredményeket elérni, azt, hogy a

könyvvel nemcsak a dolgozó emberek eszébe, de a szívébe is oda lehet férközni. (A magyar könyvtárügy fejlesztése érdekében végzett kiemelkedő munkásságát, életművét államunk a Munka Erdemrend aranyfokozatával jutalmazta.)

Méltán sorakozik Bajai jelesei sorába.

Bárdos Ferenc

Diákélet Sallaiéknál

Sallai Istvánnal együtt képesítőttem a bajai Tanítóképzőben, 1931-ben. Lakásuk a Szerelmi u. 44. alatt, majd minden nap valóságos diáktanya volt.

Édesapja tudomásom szerint kovács volt, diákéveim idejében már nem él. A család életéről és fenntartásáról édesanyja gondoskodott, az Erzsébet királyné úton lévő kis boltocskájának jövedelméből. Talán vannak még Baján, akik emlékeznek a bolt ajtajára festett életnagyságú színes tiróli ruhás alakokra. A boltban apróságok mellett ruhafestéket árult, s itt lehetett kapni a hásvéti tojásfestéket is.

Pista egyetlen gyermekként élt édesanyjával és egy nőrokonával, akit nénejevel neveztek. Azzal kezdtem, hogy a lakás valóságos diáktanya volt. Délutánonként majd minden nap megtelt a diákszoba részben osztálytársakkal, de ott voltak a környék gimnazistái, keristái sőt ipari tanulói is.

Itt készültek a házi feladatok. Fennakadás esetén mindig akadt, aki a másikat kisegítette. Sallai szellemi fölényét mindenki elismerte, ami nem zárta ki az egymást meggyőzni akaró vitát sem. A tanítóképzősökre erősen hatott matematika tanárunknak, Desits Józsefnek követelménye, mely szerint nem engedheti meg, hogy egy leendő tanító ne tudjon annyit, mint egy érettségizett gimnazista, vagy kerista fiatalember. Így aztán a matematikai módszertani feladatok mellett bőségesen szerepeltek a szövegfüggvények, szerkesztési feladatok, válto-leszámtólások, valutaszámítások, járadékok, biztosítások, befektetések, gazdasági számítások, amiket aztán kiegészített az üzhangszertartani zenei példák megoldása. Ezt a néha vitatkozó munkát háttérben kísérté a hegedűn gyakorlók nyirkorgása, vagy az éppen a harmóniumon gyakorlók melléfogása.

Felkészítélet volt az itteni délutánokon összehívatott detektoros rádió megcsalálása, no meg azt megelőzően a kapcsolási rajzok értelmezése és az anyagok beszerzése. Az már természetes, hogy a kísérletek miatt az egész szobát

behálózza a különféle drótok és vezetékek szövevénye.

Ebben a nyüzsgésben Pista fektült a heverőn. A fejt feljocolva tanulta a horvát nyelvet. A költészet elsajátítás érdekében édesanyjával és nénejjével kizárólag csak buncyevül beszéltek egész éven át. A következő évben a horvát nyelvet az angol váltotta fel. A német nyelvet pedig az iskolában tanulak.

Feltűnő volt, hogy magánfelfoglaltsága mellett azért fél füllel a körülötte zajló eseményeket is figyelte. Ha már vakvágnya jutott egy téma, egyszerre csak beleszólt: „mit lehet ezen nem érteni” — és néhány megjegyzéssel eldöntötte vagy helyre rakta a kérdést.

Délután tíz 4–5 óra között csendben nyílt az ajtó. Pista édesanyja félig behajolva, mindenkire újjal rámutatva megszámálta a jelen levőket, majd kis várattatva újra megjelent egy tálalva, rajta féltitres bögrékben kávéval és egy-egy jó szelet kenyérral mindenki részére. Ez is a diáktanyához tartozott.

Úszonka közben váltakozó hangulatú vita kerekedik rendszerint a népi írőről, Móriczról, Veres Péterrel, majd kemény vita Bartók és Kodály zenéjének élvezhetőségéről, a szokatlan diszsonanciákról. Nem kerülté el a figyelmet a KALÁSZ és KALOT mozgalmak tevékenysége sem. Sorra kerültek a Természettudományi Közlöny újdonságait tartalmazó cikkei is. A vélemények eléggé eltérően alakultak. Sallai olvasottságának ismeretanyaga alapján, a többiek inkább érzelmi, vagy logikai alapon nyilvánítottak véleményét. Nyilvánvaló, hogy így nehezen kerülhetek ezek közös nevezőre.

Meg kell jegyezmem, hogy ezt a mindenképpen hasznos diáktanyát csak a keretek alatti kis utcákon át kellett, vagy lehetett megközelíteni. Az intézeti rendszabályok szerint még a kollégiumon kívül, esetleg szüleiknél lakó tanulóknak is hetenként csak két alkalommal volt szabad az utcán tartózkodni: pénteken 2–3 óra között bevásárlás céljából, vasárnap 2–5 óráig szabad kimenő címén. Akinek ezen kívül nem volt szerencséje, fejeletim büntetés ellen vasárnap délután szobafogságot kapott. (Volt szerencsém élvezni!)

Szombat vagy vasárnap a diáktanyának néha szórakoztatóbb programja is kialakult. Únnap, vagy névnap alkalmával szerenádokat vittek a könyvekben ismeret, vagy megismerni kívánt lányoknak. Itt már nem nyirkorgottak a hegedűk és a kísérletnek cipelt harmónium is szebben szólt. A vesszélyek elkerülése céljából ezekre is csak kevés sor kerülhetett sor. Az esetleges lebakús során nem minden tanár szívét lehetett meglágyítani.

Az is előfordult, hogy későn érkeztek vissza a szerenádok kirodulásból és néhányan a diáktanyán aludtak. Sallai néni

hajnalban most is létszámolvasást tartott, majd kivétel ébresztette a szanaszét alvókat, hogy még időben érjenek az iskolába.

A tanítóképzősök között más célja is volt ezeknek az összejöveteleinknek. Már a negyedik osztályban megkezdődött és az ötödikben folytatódott a képestervező való intézben felkészülés. Minden tantárgyból (ízf valahány) megkaptak az 50–60–70 pontból álló vizsgai tétele sorozatot, amit aztán a napi tantervi anyagon felül számon is kértek. A napi felkészüléshez ez olyan tömeges anyag volt, hogy még az átolvasáshoz sem volt elég a délután, még kevésbé a megtanuláshoz. Ezért felosztottuk az ismétlendő anyagot az egyes tantárgyakból sikeresebb társaink csoportja között. Így a kialakult irodalom, történelem, fizika, kémia, biológia... csoportok tagjai készülték fel a tétele sorozat anyagából és a napi órákúri szünetekben ők készítették fel a többieket az általuk súlypontozott tételekből. Ebben szerepelték a diáktanyán felvetődött tantervek kívüli ismereteinket is. Számunkra ez a módszer nagyon kedvező volt részben időnyeres, részben pedig ismeretbővülés tekintetében.

Visszatekintve erre a diákéletre Sallai ritkán látuk tanulni. A tankönyvek helyett inkább más és sokat olvasott. Mégis a feleletkneki és vizsgákban jelesen szerepelt. Ugyanígy jelesen állta meg a helyét későbbi munkahelyein is. Ezt már mások és máshol méltatták. Úgy vélem jól választott a kisszállási általános iskolára, amikor egykori igazgatójának névét vette fel.

Bár sok Sallai képességű és törekvő fiatal kerülte ki ebből az iskolából névadójuk példájának nyomán.

B.S.

Sallai István Társaság...

...alakult Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtár Budavári Palota „F” épületének 8.sz. előadóterében 1993. február 26-án.

...az egyik alapító tag, Bárdos Ferenc diáktársa volt Sallai Istvánnak. Az alakuló közgyűlésen elmondott felszólalásából közlünk részleteket.

... elindultam, Bajai István szülőháza. A 43-as ház előtt megálltam, és — mint annyiszor, erre vezetett az utam, — visszafelé fordultam magamba elszállt ifjúságunk diák-tumdermájusait.



A ház külső formája alig változott. A gondos felújítás az amit jólesett látni rajta.

A ház mai gazdája Gyarmati István villanyszerelő, a felesége pedagógus. Ismernek, az utcán találkoznak mindig megállunk egy-egy szóra. Egy alkalommal szóba hoztam nekik is az emléktábla elhelyezésének gondolatát. Javaslatom az akkori városvezetés felé meg is történt. Az úgy a rendszerváltás kanyargó útján állt.

Most alakult Társaságunk tekintélye, támogatása sikerre vezetheti a megvalósulást. A veretes illő szöveg megalkotása egyik feladata lehet a tisztviselőknek...

...Prepa korunkban nemcsak mi közzülünk, externisták (kütnlakók) közül, de az internátusból is gyakran járunk a Szeremeli utcai házban: muzsikáltunk (ki harmóniumon, ki citerán, ki hegedővel, ki furulyával...), énekelünk magyar nótákat egyszólamban és énekkari szólamokkal. (Pistának tenor II-es kántori hangja volt.)

Volt, aki sakkozott sámlin Olve Sallai néni hokkedlóján... malmoztunk, ... meg „arambocsó” fikciós számtan példákban vitakoztunk (már aki értett hozzá). Ebben ő valóssággal letarolt bennünket! Így volt ez más reál tárgyakkal is. Úgy szólván „mindenhez” értett, de mi, többiek sohasem éreztük benne a fölényérzetét....

Sallai István nem fordított sok időt a tanulásra. De amit maga elé tett, abba beleléte magát, és gyorsan a tudatába véste.

Így volt a nyelvekkel is. Alvégen, az „utca porában” tanult meg bunyevécul, a

polgári iskolában tanult német nyelvet a közeli sváb falukból bejáró osztálytársával beszélgetve tökéletesítette.

Különös érzék volt ahhoz, hogy mindenben megtalálja a lényegét, és az „raktározza agyába, a tudat küszöbe alá” — mondta volt Brunovszky tanár úr a lélektan óráin.

A tanfáshoz szükséges tárgyi ismereteket, az ének-zene és más művészetek

iránti érdeklődést a legfogékonyabb életkorban az intézetből kapta.

Élete végéig magában hordozta a Bajai Tanítóképző elbocsájtó intelmeit:

„Vigyétek magukkal a kultúra világosságát a városokba, mindenhova, ahol még sötétség az úr. Legyenek harcos munkásai, szószólói, irányítói a magyar jövőnek!”

Három részes ének Sallai Istvánról

I.

*Sallai vagyok én harvanadik éve,
ha nem emlegetnék nem is venném észre
de én hárem hőlygem szívés-alatomba
három szép tulipánt rejtett ablakombá*

*Kérdezik a múltam, valljáték a rangom:
méri is kellett nekem Kisszállást elhagynom
befogták eszemet az ország javáru
a támadt a huzának sok kis népkönyvtára*

*Ámde hol hét mondtak, mondatok ott á-í is,
meg kellett csinálni ezt a Káemköt is,
meg kellett csinálni, ki is kellett bírní,
terveket, felvetést másszázámra írni.*

*Nem áicskedem én csupán csak egyvégeti
megfordult nőünk a Parkinson elmélet,
mert bár a gazdának rengeteg a gondja,
sok dühös kutyából lett itt jó szalonja.*

*Áldottak Arankát, ápolnak a Rudít,
Nemes Ivánnal is járnak boogy-woogy:
fejlődött a derék, elpusztult a hitvány
lett kiváló göré egykori tanítvány.*

*Ám ha végül ezüst vitézséget adtak
nincs vége a gondnak, nincs vége a harznak
bármily messze a cél, bármít mond a...
lapít asztalomban sok új koncepció,
mert...*

II.

*Szernyó nagy romlásra készül Pannónia,
kiben mint tenger az adminisztrácija,
mert noha épül a sok pompás palota,
magyar kultúrának eskik ott nagy héjja.*

*Felemeli Kádár szemét az égbe,
mondván: „jó Sallaim, jöjji segítségemre!”
— Nozza Káemkások, harcoljunk két kézre,
mert nem látom... jöni segítségre.*

*A zászló-tartónak felszólal költija:
„Vlad el flam Darvas az zászlós más útra,
mert bizony elvész az olvasók hű hadja,
ha Tandes a pénzt a könyvtárnak nem adja.*

*Pappista hadunknak kedves kapitánya,
az ki éltetek voltál sok hasznadra,
lédod mozgalmnak akadáim horgdra
Tégedet is hívlek terhes olozdásra.*

*Forgatom hát elmém én szegény hazámért
szentül dolgozom Ohvasó Népemért,
nem szárok érette bizony ontani vért,
bárha... ..nem ad érite babért.*

III.

*Ifjúság mint sötétomnádr
addig víg, míg szabadon jár,
de énnekem szegénynek már
hába van nyugdíjhatár.*

*mert bár elköit a rabságom,
elrejtések örömnapom,
felvirradását nem várom,
Kondornét tovább szolgálom.*

*Hol mások járnak kedvesen,
Vargha Balázsként könnyeden,
fejem lehajtom csendesen,
ülök csak értekezleten.*

*Mennék én is, ha mehetnék
szárnyamra ha fölkelhetnék
ily magányosan nem élnék,
lányaim köit vígassz lelnék.*

*Egyik játszik Bábszínházba,
másik csellós Bécs városába,
harmadik Tajján országba
onokát szül nemsokára.*

*De meg vagyok határo:va
Kuricába el-bészáva,
körülöttem három srá:csa
minden lépésem vigyá:zza.*

*Ferike fogja gallérom
"Hív a magas miniszterjóm,
Juci monja: értekezlet;
Mici: Én nem értem esteti!"*

*Ám nem lézsek agg tatácska,
tömvé bár az oktatócska,
gyöngé nő-kar el se bírja,
mégse hervad orcám pirja.*

*Mellyel én is egyetértek
s mind akik helyett beszéltek,
engedd hát, hogy itt megálljak
s néked minden jót kívánjak.*

*Kik itt összevesereglettünk
néked mind jó híved lettünk,
Isten tartson soká téged,
erről zengett e kis ének.*

Sallai Istvánt 60. születésnapján az OSZK-ban
Fodor András ezzel a verssel köszöntötte.



**ROYAL
NYOMDA**

TIPO

Október 3-tól új telephelyen állunk
megrendelőink rendelkezésére!

Szolgáltatásaink:

Nyomtatványok, brossúrák, plakátok, szórólapok,
különbéle meghívók, névjegykártyák készítése.
Kedvező áron, rövid határidővel, széles választékkal
állunk megrendelőink szolgálatára.

ÚJ HELLYEN
!!!!

Új címünk:

TISZA FÜSZÉRT bajai telephelye

Baja, Dózsa György út 25-27.

(TOTAL benzinkút mögött.)

Telefon: 79/321-388/12 mellék

06 60 354-913

Megrendelések felvétele és kiadása:

hétfőtől-péntekig 8.00-tól 16.00-ig.

BAJAI HONPOLGÁR

Független Város- és Környezetvédő
Lap
Megjelenik minden hónap első napján

Felélős szerkesztő:
GYULAVÁRI JÓZSEF

A szerkesztőbizottság elnöke:
Bánfai Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Dániel József, Jász Anikó,
Kalocsai Béla, Laki Ferenc,
Dr. Solymos Ede, Schmidt Antal

Kiadja a Bajai Honpolgár Alapítvány
Postacím:
6500 Baja, Oltványi Imre u. 14.

Nyomdai munkák:
Royal Tipó Nyomda
6500 Baja, Dózsa Gy. út 25-27.
Tel.: 79/321-388/12 mellék

LAPALAPÍTÓ:
ÚJVÁROSI ÁMK